

Orpuna

N:o 2/1997 (vuodesta 1979 n:o 46)

Sisältöä

Pekka Nuottajärvi:

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Sivu

1

Harri Osara:

KAUPPIAS CARL JOSEF HILDÉNIN
ELÄMÄNVAIHEITA

2

Juho Laesvuori:

TARINAA SÄRKILAHDEN PAPPILASTA

5

Osmo Asonen:

MOUHIJÄRVEN SUURISTA NÄLKÄVUOSISTA
KULUNUT 300 VUOTTA

6

Anneli Lehtimäki:

TIILIRUUKINKATU 9

9

Kirsti Vimpari:

KIHNIÖN LUOMALAHTI

11

Irja Tirkkonen:

SAVOLAISISTA HEVOSISTA

19

Raine Raitio:

MUINAISJÄÄNTEITÄ JA MODERNIA
ARKKITEHTUURIA

21

Julkaisutoimikunta

Vastaava toimittaja, pj.

Antti Hietala

Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 03-3440199

Olavi Kallioniemi

Liljankuja 4
33300 TAMPERE
puh. 03-3442959

Matti Koittola

Jysmäntie 4
33850 TAMPERE
puh.03-3671606

Vilho Puro

Hikivuorenkatu 9 A 21
33710 TAMPERE
puh. 03-3174781

Julkaisut

- * ORPANA
- * VUOSIKIRJA
- * ERILLISJULKAISUJA

Myynti, tilaukset ja postitus

Milja Piepponen

Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 03-2232768

Taitto

Antti Hietala

Orpanan kansi

Arja Kääriä

Paino

Tehokopiointi ky.

ISSN 0359-128X

Hallitus

Puheenjohtaja

Pekka Nuottajärvi
Neulaniemenkatu 2
35100 ORIVESI
puh. 03-3354308

Varapuheenjohtaja

Helvi Murto
Satamakatu 4 A 25
33200 TAMPERE
puh. 03-2226210

Sihteeri (jäsenasiat)

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 03-2232768

Rahastonhoitaja

Kristiina Hopia
Sariolankatu 4
33730 TAMPERE
puh. 03-3647805

Julkaisujen vastaava toimittaja

Antti Hietala
Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 03-3440199

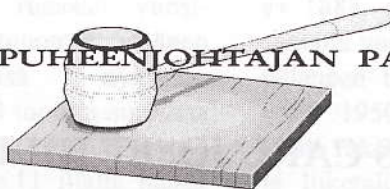
Ohjelmavastaava

Raine Raitio
Kulkustie 63
36240 Kangasala
puh. 03-3647234

Seuran postiosoite:

Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Tampereen Seudun Sukututkimusseuraa kolme vuotta ansiokkaasti luotsanneen Raimo Heikkilän luovuttua seuramme puheenjohtajuudesta, valitsi viime maaliskuun vuosikokous minut tähän tehtävään seuraavaksi kaudeksi. Vielä kerran kiitos Heikkilälle monivuotisesta työstä seuran hyväksi. Toimivan, vireän ja muutenkin hyvässä vedossa olevan seuran johdossa on uuden miehen helppo aloittaa, varsinkin kun hallituksen muut kokeneet jäsenet jatkavat edelleen.

Ensi kertaa seuran historiassa on nyt puheenjohtaja Tampereen ulkopuolelta. Olen toistakymmentä vuotta sukututkimusta vapaa-aikoinani harrastellut maanviljelijä Orivedeltä. Ikää on senverran, kun talvisotatalvena syntyneelle on kerinnyt karttua. Perhettä on vaimon lisäksi kaksi opiskelevaa nuorta. Isän puolelta esivanhempani ovat löytyneet Orivedeltä ja lähipitäjistä. Äidin puolelta hiukan kauempaa; Nokian - Pirkkalan ja Kokemäen suunnalta.

Kesä on sukkokokousten aikaa. Arvaan, että monet jäsenistämme ovat osallistuneet oman sukunsa kokoontumiseen. Sukulaisiaan tavatessaan saaneet uutta tietoa, sekä puhtia ja virikkeitä tutkimuksiinsa. Oman kesäni eräs kohokohta oli, kun saimme äitini sukua koolle tänne Orivedelle. Noin sadasta tähän Sundell-sukuun kuuluvasta jäsenestä seitsemänkymmentä saapui viettämään heinäkuista sunnuntai-iltapäivää kotiimme ja sen pihapiiriin. Ilmakin suosi tapahtumaa ja tunnelma oli tietenkin mahtava.

Kun nyt taas syksyn tullessa sukututkimusseuran toiminta lähtee käyntiin, toivoisin että kesänkin aikana yhteyttä pitänyt hallitus on onnistunut kokoamaan jäseniä tyydyttävän ja kiinnostavan syyskauden ohjelman. Joka vuosi olisi syytä löytää jotakin uutta, jotta toiminta ei urautuisi. Erityisesti toivoisin saatavan mukaan entistä enemmän nuorempia jäseniä - myös aktiiviseen toimintaan. Sillä aktiivinen jäsenistö on seuran toiminnan perusta. Vastuun jakaminen lisää toimintaan sitoutuneiden jäsenten määrää. Jokaiselle halukkaalle jäsenelle löytyy aina tila ja tehtävä seuran toiminnassa. Aina on myös muistettava antaa kiitos niille, jotka sen ansaitsevat. Sillä niinkuin tiedetään; kiitos on paras kannustus.

Seuran vastuuhenkilöiden on syytä olla virkeitä ja halukkaita seuraamaan maailmaa sillä silmällä, että voisiko juuri meidän seura toteuttaa toiminnassaan sitä taikka tätä uutta. Samoin pitäisi olla myös herkkä korva jäsenistön suuntaan, kuulemaan mitä ehdotuksia ja ideoita sieltäpäin tulee. Jäsenkokousiltoina ennen varsinaisen kokouksen alkua minut tavoittaa seuran kirjastosta, missä voimme myös entiseen tapaan keskustella sukututkimusongelmista, sekä yrittää ratkoa niitä yhteisvoimin.

Pirteätä ja toiminnallista syyskautta Tampereen Seudun Sukututkimusseura ry:n jokaiselle jäsenelle!

Pekka Nuottajärvi

KAUPPIAS CARL JOSEF HILDÉNIN ELÄMÄNVAIHEITA

Isäni isoisän, silloisen Kalle Jooseppi Joosepin-pojan esivanhemmat olivat Ylöjärven Mikkolasta sekä Pirkkalan Naistenmatkan Olililasta, Katajistosta ja Hintsasta. Kalle syntyi kuitenkin Lempäälän pitäjän Kuljun kylän Kukkolan kartanossa, jonka isäntä hänen isänsä Jooseppi Juhonpoika oli vuosina 1817 ja -18. Perheen isännöidessä Hintsaa vuodesta 1819, kuoli vasta 5 vuotiaan Kalle Joosepin isä tapaturmaisesti. Helena äiti avioitui uudelleen, eikä Kalle kauemmin viihtynyt kotonaan.

Koulunkäyntinsä hän aloitti 23.10.1826 Tampereen Pedagogiossa, josta erosi 11.1.1830. Sen jälkeen hän pääsi harjoittelijaksi Tampereen ehkä tunnetuimman kauppiaan, myöhemmin kauppaneuvos Gustaf Lundahlin luokse, toimien aluksi juoksupoikana ja myöhemmin kirjanpitäjänä. Tällöin Lundahl määräsi hänen nimekseen; Carl Josef Hildén. Harjoittelu jatkui muutaman vuoden Helsingissä. Hän palasi Tampereelle, sai porvarioikeudet v. 1844 ja perusti oman kauppaliikkeen, jonka avulla hankki huomattavan omaisuuden.

Gustaf Lundahl kuoli v. 1846, ja hänen vaimonsa Anna Charlotta os. Rung v. 1854. Kukaan perheen neljästä lapsesta ei jatkanut toimintaa. Carl Josef osti silloin

Lundahlin perikunnalta tontit numero 84 (Kauppakatu 10) ja numero 81 (Puutarhakatu 17). Onko hänen kauppaliikkeensä sitä ennen ollut Hallituskadulla, jossa hän on tiettävästi omistanut tontin? Lundahlien irtaimistoa pelastui suurelta tulipalolta; kynttiläkattokruunu on Tampereen vanhassa kirkossa, huonekaluja on Tampereen museossa ja pihassa ollut Lundahlin paviljonki oli siirretty Nokiin Viikin kartanoon. Carl Josef jatkoi varmaankin myös Lundahlilta jääneitä liiketoimintoja, joihin kuului mm. kauppatavaroita Pietariin ja paikallisten käsityöläisten tuotteiden markkinointia.

Carl Josef Hildén

Yhdessä kauppias Björkqvistin kanssa hän perusti laivanvarustusyhtiön. Omistamallaan purjelaitteilla "Rauha" ja "Laine", sekä v. 1857 valmistuneella kaksimastoisella "jättiläiskuunarilla" he harjoittivat laivaliikennettä ja puutavarakauppaa Näsijärven alueella. V. 1861 hän oli perustamassa eräiden muiden tamperelaisten kanssa Kyröskosken tehdasyhtiötä, joka ryhtyi harjoittamaan puuvillateollisuutta Kyröskoskella. Suomen Pankin Tampereen asioimiston esimiehenä hän toimi vuodesta 1861 vuoteen 1878, jolloin pankki avasi täällä varsinaisen sivukonttorin. Kaupunginvanhempain jäsen hän oli 1851-63 ja 1871-74 osallistuen monin tavoin kaupungin usein varikkaisiin hallinnollisiin ja poliittisiin toimiin. Hän oli myös valtiopäiväehdokkaana v. 1867 ja toimi aktiivisesti Tampereen lyseon perustamishankkeissa.

Lars G von Bonsdorff kertoo Gustaf August Wasastjernasta kertovassa kirjassaan "Linne och jern", useassa kohdassa C J Hildénistä, joka monin tavoin auttoi Wasastjernan teollisuushankkeissa. Vuonna 1870 hän osti heidän konkurssipesästään Östermyrassa (Seinäjoella) raaka-aineita ja luovutti ne lainana heille takaisin. Lisäksi hän rahoitti heidän investointejaan pellava- ja rautateollisuuteen Tampereella. Suuren tulipalon jälkeen hän jo lupasi sijoittaa 100 000 mk varoja, jotka hän olisi saanut palovakuutuksesta ja tonttinsa myynnistä C. O. Sumeliukselle, joka oli jo kauppaan lupautunut.

Sumelius kuitenkin perui suunnitelmansa (osti yhdessä Hammarenin kanssa Kyröskosken pumpulitehtaan). Carl Josefin piti tonttinsa ja rakensi vakuutusrahoilla sille kaksikerroksisen n. 32 x 15 m kokoisen kivitalon. Kuinka suuria summia hän oli Wasastjernoille lainannut, ei mainita, mutta hän sai rahansa takaisin marraskuussa 1882.

Vuonna 1863 hän osti Ikaalisista Osaran rusthollin, joka silloin käsitti monine ulkoti-loineen lähes 3000 hehtaarin alueet. Teoksessa "Suomen kartanot ja suurtilat" mainitaan Carl Josef Osaran omistajana vasta vuodesta 1870. Hämeenkyrön Historia osa I taas antaa isäntäluettelossa s. 702 tiedon; "kauppias Karl Josef Hildén 1863-65, kauppias Axel Julius Hellman 1865-". Onko siis Carl Josef myynyt Osaran pari vuotta omistettuaan Hellmanille ja ostanut sen v. 1870 takaisin? Jo Ikaalisten ajalla 1859-69 pidettyyn ripikirjaan on merkitty "omistaja kauppias C J Hildén Tampere". 1860 luvulta on myös historiatietoa. Nimittäin, 19.07.1864 paloi Osaran 2 kerroksinen päärakennus, joka oli nykyisen valkoisen rakennuksen paikalla. Vain ihmiset, erään tiedon mukaan myös joitakin huonekaluja ehdittiin pelastaa. Tämä onnettomuus ei jäänyt ainoaksi, sillä elokuun 2 päivänä 1866, paloivat Osaran riihet. Lisäksi seurasivat katovuodet, joten vaikeuksia riitti. Carl Josefin tiedetäänkin myös jossakin vaiheessa yrittäneen myydä Osaran. Olisiko yksi rauennut yritys tapahtunut Hellmanin kanssa?

Toimittuaan runsaan vuosikymmenen tuhoutui hänen kauppaliikkeensä nykyisen Kauppakatu 10 tontilla suuressa tulipalossa, joka syttyi 19.08.1865 klo.11 illalla hänen liiteristään, jossa oli tehty puusepäntöitä. Tuli levisi parin korttelin leveydellä kovan tuulen voimasta etelään Rantakatuun eli Satamakatuun saakka. Kaikkiaan 26:n tontin alue kaupungin ydinkeskustaa tuhoutui ja yli 500 ihmistä jäi kodittomiksi. Nykyisen talon seinässä on tulipalosta kertova laatta. Perimätietojen mukaan olisi Hildénin pikkupiika ollut syylinen palon syttymiseen. Suuronnettomuudesta otettiin myös oppia ja kaupunki jälleenrakennettiin väljemmän kaavan mukaan.

Näihin aikoihin Carl Josef sai uskonnollisen herätyksen. Ollessaan kylpylämatkalla Ruotsin Visbyssä v.1869, hän tutustui vapaakirkollisen saarnaajan lehtori P P Waldenströmin kanssa, ja mm. suomennutti ja kustansi joitakin hänen kirjasiinsa. Carl Josef teki Ruotsissa Juutalaislähetyskyselylle suuren lahjoituksen, jonka johdosta perustettiin Sundbybergin koulu- ja kasvatuslaitos Tukholmassa. Vuonna 1884 hän perusti rukoushuoneen omistamalleen tontille Puutarhakatu 17 keskellä kaupunkia. Tontilla oli tiilirakenteinen n. 14 x 9 m:n suuruinen kaksikerroksinen makasiini, joka muutettiin rukoushuoneeksi. Sinne hän kustansi saarnaajaksi Hj. Braxenin 125 markan kuukausipalkalla ja lahjoitti vielä rahaston, jonka koroilla suoritettiin vielä hänen kuolemansa jälkeenkin saarnaajan palkkaus. Tulipalo hävitti rukoushuoneen helmikuus-

sa 1888, mutta hän rakennutti jo samana vuonna hieman suuremman palaneen tilalle. Se oli paikallaan vielä 1950 luvulla, mutta seurakunta rakensi paikalle uuden kirkon ja liiketalon. Testamentillaan hän määräsi Puutarhakadun tontin ja kirkon vapaakirkkoseurakunnalle, joka edelleen toimii paikalla. Hän määräsi myös huomattavan rahsumman Tampereen Muorikodin hyväksi 10.11.1890 päivätyllä testamentillaan.

Carl Josef kuoli 25.06.1891 Osaralla, jonne oli jo vuoden ajan sairastettuaan vain viikkoa aikaisemmin siirtynyt. Hänet on haudattu Tampereelle Kalevankankaan hautausmaalle, jossa sukhauta edelleen on joskin vähän rikkiammuttuna hyvässä kunnossa.

Jälkeläisistä ei ollut liiketoimintojen jatkajiksi, vaan äiti Matildan kuoltua pesä realisoitiin. Kauppakatu 10:n liike ja asuintalo myytiin Yhdyspankille. Puutarhakadun tontin kirkkoineen oli Vapaakirkkoseurakunta jo saanut. Muistitiedon mukaan kuului pesään myös kivitalo Hietalahdentorilla Helsingissä. Perukirjoissa ei tätä kuitenkaan enää ole mainittu. Matrikkelissa "Tampereen Vanhat Alkeiskoulut" mainitaan hänen omistaneen myös talot Hallituskatu 10 ja 18 sekä Puutarhakatu em. 17 ja 19. Tässä saattaa olla virhettä. Perukirjassa Carl Josefin jälkeen v. 1891 on omaisuuden loppusumma 688000 mk ja Mathildan jälkeen v. 1897 103000 mk.

Carl Josef Hildénin elämäntyön muistomerkkeinä ovat Osaran Kartano ja sille hänen Arthur poikansa toimesta perustettu nykyinen Maa-seutuoppilaitos. Myös Vapaakirkkoseurakunta vaalii hänen perintetään. Miten lienee asia Sundbybergissä?

Carl Josefin esivanhemmista, puolisoista ja jälkeläisistä on tarkempia tietoja kokoamassani sukuselvityksessä 13 sukupolven ajalta. Seuraavassa vain lyhyet tiedot perheestä.

Puoliso: Matilda Charlotta, o.s. Teckmänder s. 06.03.1827 Tampere, k. 09.08.1897 Ikaalinen. Vanhemmat; kauppias Matts Gabriel Teckmänder 1801-1833 ja Margareta Katarina o.s. Hornborg 1791-1847.

Lapset:

- 1 Tyttölapsi s. ja k. 12.05.1845
- 2 Carl Julius, s. 22.06.1846 Tampere, k. 06.04.1881 Mänttä. Konttoristi mm. Englannissa, Frenckelillä Helsingissä ja Serlachiuksella Mäntässä. Kuoli umpisuolen puhkeamiseen.
- 3 Julia Charlotta, s. 15.04.1851 k. 26.06.1885.
- 4 Arnold Eliel, s. 10.08.1853 Tampere k. 22.07.1881 Tampere. Suoritti Dresdenin kauppaopiston 1873-76 ja opiskeli vuoden ajan kieltä Englannissa. Toimi konttoristina Frenckelin paperitehtaan konttorissa Tampereella.
- 5 Anna Olivia, s. 08.07.1855 k. 11.07. 1855.
- 6 Arthur Gideon, s. 31.07.1857 Tampere k. 15.02.1918 Ikaalinen. Tilanomistaja, agronomi, koulunjohtaja ja maanviljelysneuvos. Omisti Osaran Kartanon Ikaalisissa vuodesta 1881, jolle perusti 1886 Osaran yksityisen kansakoulun ja Maanviljelyskoulun. Maatalouden kehittämisen ja maatalousopetuksen uranuurtaja Suomessa. Puoliso Ikaalisissa 28.08.1889 lääninrovastin tytär Emilia von Bonsdorff. Jälkeläisinä laajahko Hildén / Osara suku.
(Useimmat Osara nimiset Kuuluvat toiseen Hämeenkyrön Vesajärveltä alkaneeseen Sukuun) Arthur Gideon Hildénin arvokas elämäntaival päättyi dramaattisella tavalla 15.02.1918. Kapinallisten vanginkuljettajat surmasivat, ryöstivät ja heittivät hänet Kyröskoskeen.
- 7 August Leonard, s. 02.09.1860 Tampere k. 16.04.1922 Helsinki. Insinööri Polytekniska Institutet 1882. TVH:n Itä-Suomen piiri-insinööri 1900. Kaupungin valtuutettu Viipurissa. TVH:n yli-insinööri Helsingissä 1918-.
- 8 Knut Bernhard, s. 01.01.1863 Tampere k. 25.03.1893 Tampere. Filosofian maisteri ja hammaslääketieteen kandidaatti. Kuoli onnettomuudessa Tampereella.
- 9 Olivia Matilda (Vivi), s. 07.10.1864 k. 10.11.1944. Oli henkisesti "jälkeenjäänyt" ja asetettuna holhoukseen jo nuorena. Hänen perintöosuudestaan annettiin 25000 mk rahastoksi, jolla perustetaan turvakoti säätyluokkaan kuuluvia vanhoja, varattomia ja naimattomia naisia varten..
- 10 Werner, s. 27.08.1868 Tampere k. 08.12.1901. Farmasian opiskelija. Matkusti ulkomaille saatuaan äidinperintönsä, hävisi sen peleissä Monte Carllossa, eikä tullut takaisin Suomeen.

Tarina Särkilahden pappilasta

Anders Johan Salvenius toimi Kuoreveden kappalaisena vuosina 1785-1810 ja aikaisemmin Längelmäen pitäjänapulaisena. Tämä tarina kertoo hänestä ja hänen vanhemmistaan ja perheestään.

Hän on syntynyt 1746 Särkilahdella, jossa hänen isänsä Erik Salvenius oli pitäjänapulainen ja äiti Saarioisten kartanon tilanhoitajan tytär Johanna Törnqvist. Erikin vanhemmista ei minulla ole tietoa, mutta ilmeisesti hän on ensimmäisen polven pappi ja suuren talon opinteille lähtenyt poika. Erikistä en ole löytänyt tietoa edes pappismatrikkeleistä.

Anders Johan Salvenius vihittiin 1776 Orivedellä Suomaseman ratsutilalla Maria Elisabet Sundströmin kanssa, joka oli syntynyt 1752 Suornasemassa. Hänen isänsä oli Oriveden pitäjänapulainen Henrik Sundström, myöhemmin mainitaan Eräjärven kappalaisenakin. Pitäjänapulaisena hänen toimipaikkansa oli Eräjärvellä. Maria Sundström on äitinsä puolelta Vanaeusten jälkeläinen. Vanaeusten pappissuku vaikutti Orivedellä lähes vuosi-sadan ajan kolmen kirkkoherran voimalla ja Längelmäen, samalla myös Kuoreveden, ensimmäinen kirkkoherra 1640 alkaen oli Matts Vanaeus, Oriveden kirkkoherran poika.

Maria Sundström kuoli Längelmäellä 1781 ja Anders Salvenius solmi toisen avioliiton tunnettuun pappissukuun kuuluvan Maria Elisabet Liliuksen kanssa, joka on syntynyt 1756. Andersilla oli kaksi tytärtä ensimmäisestä aviosta ja viisi toisesta, joista tosin kaksi kuoli lapsena. Esikoinen Ulrika syntyi Längelmäellä 1777 ja oli avioliitossa Pehr Gustaf Rikbergin kanssa, joka oli Kangasalan pitäjänapulaisena 1816-36 ja kappalaisena 1836-49. Toinen tytär Kristiina Elisabet syntyi 1778 ja hänestä tuli Mäntän emäntä.

Toisessa avioliitossa syntyivät Margareta Sofia 1785, kuoli 1793, Fredrika Eleonora 1789, kuoli 1793, Anna Loviisa 1790, jonka ensimmäinen puoliso oli Gustav Juvander, mm Kuoreveden pitäjänapulainen, ja toinen kappalainen Johnsson, Johamia 1792, aviossa tehtailija ja neuvosmies Anders Magnus Hofdalin kanssa Hämeenlinnasta ja Agatha Maria 1795. Anna ja Johanna viettivät kaksoishäitä 3.1.1811 Särkilahden pappilas-
sa.

Anders Salvenius eli säätyyhteiskunnan aikana ja säätyjen välinen kanssakäyminen oli silloin monen mielestä sopimaton. Osa papistosta piti itseään muita parempana. Anders Salvenius oli aikansa lapsi ja korosti pappissäädyn merkitystä.

Kun Kristiina Elisabet kertoi aikeistaan solmia avioliitto

Mäntän talon isännän Juho Markunpojan kanssa, suuttui isä kovasti. Hän ilmoitti, ettei tule kuuloonkaan kappalaisen tyttären mennä talonpojan emännäksi. E. A. Aaltio on muistelmissaan kertonut, että Juho tutustui ja ihastui pappilan tyttäreiden hoitaessaan Mäntän talon isännöyden vaihtoon liittyviä asioita, joissa kappalainen toimi viranomaisen ja vieraan miehen ominaisuudessa. Kristiina piti kuitenkin päänsä ja toteutti aikeensa. Häät vietettiin Särkilahden pappilassa 21.1.1800 äitipuolen valmistamana.

Äitini suvussa on ollut tapana kunnioittaa perimätietoja ja siirtää niitä eteenpäin. Siihen samaan tähtää tämänkin jutun kirjoittaminen. Mummolassa kerrottiin, että kun Kristiina myöhemmin tuli Kuoreveden kirkkoon, ei isä ollut häntä tunteviaan. Tuskin kappalainen oli sentään tullut niin heikkonäköiseksi.

Juhon ulkomuoto ehkä valloitti Kristiinan rakkauden, ainakin osaltaan. Mummolassa kerrottiin, että Juho oli komea ja tumma mies. Jo siihen aikaan esiintyi rotuvihaa ja kadehtijat mustamaalasivat ja puhuivat pahaa toisista. Pahimmat huhut väittivät, että mustalaiset olisivat olleet asialla. Tällaiset puheet olivat silloin yleisiä kansan keskuudessa. Ei siihen mustalaisia tarvittu, selitys on aivan selvä ja yksinkertainen. Aaltio kertoo muistelmissaan, että Juhon äiti Hedvig Heikintytär Kuoreveden Vessarista oli komea, tummatukkainen ja musikaalinen nainen. Juhon isän Markku Matinpojan

Aaltio sanoo olleen vahvarakenteisen ja kookkaan. Juho oli vain perinyt ulkomuotonsa vanhemmiltaan. Mummoni oli myös tummatukkainen ja hän on Längelmäkiläistä talonpoikaissukua. Kyllä niissä maisemissa oli muitakin kuin vaaleita henkilöitä.

Perinnetieto kertoo, että kun Juho vihkimisen jälkeen lähti viemään nuorikkoaan Mänttään, saivat häävieraat nähdä

sellaista menoa, josta riitti kauan puhumista. Kun oli päästy Kuoreveden jälle, ohjasti Juho hevosensa sellaiseen vauhtiin, jota ei oltu nähty pitkiin aikoihin ennen eikä jälkeenpäinkään. Muistitiedon mukaan Juhon ajokki oli hyväkuntoinen ja juoksuhaluinen ja Juho viihtyi muutenkin vauhdikkaassa kyydissä. Muistellaan, että kun Juho liikkui Kuoreveden jäällä hänet oli helppo tunnistaa jo kaukaa.

Kristiina Elisabet Salvenius kuoli 1819. Hän käytti pappissukujen tapaan tätä nimeä, eikä ollut suinkaan Stiina Liisa Mänttä. Hänellä oli kuusi lasta, joista kuopus on vaarini äiti.

Juho solmi toisen avioliiton 20.9.1820 Jämsässä Eeva Kreetta Hirvelän kanssa ja kuoli Keuruulla 12.2.1830.

Osmo Asonen

Mouhijärven suurista nälkävuosista on kulunut 300 vuotta.

Eräs pahimmista nälkävuosista Suomessa oli vv.1695 1697. Jo tätä aikakautta ennen ja myös sen jälkeen on nälänhätää Suomessa koettu, mutta tuskin koskaan niin vakavana, kuin em. vuosina.

Vanhoista muistiinpanoista on nähtävissä, että nälänhätä oli todellinen ja akuutti. Varsinkin Itä-Satakunnassa, Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla kuoli ihmisiä joukoittain nälkään tai nälästä aiheutuviin sairauksiin. On laskettu, että lähes kolmasosa kansasta kuoli näinä vuosina. Suomen asukasluku ennen nälkävuosia oli n. 450'000 henkeä, mutta nälkävuosien jälkeen enää hieman yli 300'000 henkeä. Joissakin pitäjissä, kuten mm. Mouhijärvellä, saattoi kuolleisuus kohota yli 50 %:n. Jotkut talot autioituivat, kun väki menehtyi täysin. Kokonaiset sukuhaarat saattoivat sammua.

Nämä nälkävuodet aiheutuivat pääasiassa siitä, että parin-kolmen vuoden aikana luonnon olosuhteet olivat epäsuotuisat. Kesäaika ei käytännöllisesti katsoen ollut lainkaan. Koea ja märkä sää sekä hallayöt tuhosivat sadot kokonaan. Mitään turvavarastoja ei juuri ollut ja pakon edessä ihmisten oli syötävä jo siemenviljatkin. Metsäriistä oli loppunut ja talvikalastus ei ihmisten apaattisuuden takia tuottanut tulosta. Ruotsi-Suomen itsevaltiaan kuninkaan Kaarle XI sotaseikkailut ja mielenkiinnon puute Suomea kohtaan (hän ei koskaan edes käynyt Suomessa) aiheuttivat, että papiston valtiovalle lähettämää hälyyttäviä tietoja ei heti noteerattu. Esim. Ruotsin Skoonessa oli hyvät viljasadot ja viljaa vietiin kyllä ulkomaille, mutta ei Suomeen. Myös Baltian Liivinmaalla ja Virossa, sekä Inkerinmaalla, jotka vielä kuuluivat Ruotsiin, oli viljavarastoja, mutta viljaa ei kyetty toi-

mittamaan Suomeen. Vasta sitten kun papiston hätäsanomissa uskallettiin kertoa, että nälkiintyneitä ihmisiä kuoli kylissä, taloissa ja teillä niin paljon, että eloonjääneet eivät heitä kyennet enää hautaamaan ja että ihmiset olivat jo syöneet kotieläimensä, kissansa ja koiransakin ja joissain tapauksissa jopa kuolleiden ihmisten ruumiita, heräsi valtiovalta ja ruoka-apua alettiin saada ulkomailta v. 1697 jälkipuoliskolla.

Mouhijärvi oli eräs pahimmista nälkäpitäjistä. Kuolleita oli niin paljon, että niitä ei kaikkia voitu edes tunnistaa. Eri pitäjien kuollien luetteloissa on ilmoitettu usein vain, että esim. viisi kerjäläislasta oli löydetty kuolleina pappilan tien varrelta, vanha kerjäläisukko tai akka oli löydetty autiosta ladosta kuolleina, tunnistettu sokea vanha emäntä oli löydetty kuolleena metsästä jne.

Kun omia ruokavarastoja ei enää ollut, joutuivat ihmiset lähtemään kerjuulle naapuritaloihin tai jopa vieraisiin pitäjiin. Kuolinsyy oli

usein epäterveellinen ravinto. kuolleiden vatsat olivat turvonneet muodottomiksi, vastustuskyky sairauksia vastaan oli kadonnut. Talviaikaan monet paletuivat kuoliaaksi ja heitä löydettiin sitten lumien sulettua metsistä ja teiden varsilta. Hyvällä syyllä voidaan olettaa, että aikoinaan tällaiset kirkonkirjoihin kirjatut tiedot ovat tosia. Nälänhätä oli todellinen, eikä sitä liene syytä vähätellä. Mouhijärvellä on laskettu olleen v.1695 asukkaita 1472 henkeä, joten kuolleisuus 2 v. aikana oli n. 50 %. Olen laskenut, että ennen nälkävuosia oli kuolleisuus n. 40 henkeä /vuosi. Nälkävuonna 1696 oli kuolleita 78 henkeä ja v.1697 jo 643 henkeä. Yhteensä kahdessa vuodessa 721 henkeä. Eräs toinen tutkimus on saanut summaksi 748 henkeä. Sitten kun saatiin ruoka-apua ulkomailta v.1697 kesällä ja kun väki oli jo muutenkin vähentynyt, oli kuolleisuus Mouhijärvellä v. 1698 enää 11 henkeä/v. ja vv. 1699...1702 n. 15...17 henkeä /vuosi.

Perttulin talo Mouhijärven Rienilän (nyk. Reinilä) kylässä mainitaan jo 1500 luvulla. Se oli äitini esivanhempien tila ja koki todellisen nälänhädän. Vanhin tiedossa oleva Perttulin isäntä oli Lucas Enewaldsson vv. 1560...1564. Hän oli elossa vielä v.1606, jolloin Perttulin taloa isännöi jo pojanpoika Bertel Eskilsson vv.1585...1629, (44 v ajan!). Lucaksen oma poika Eskil Lucasson oli isäntänä vv.1565...1584. Lucaksen ja Eskilin vaimojen nimistä ei ole tietoa, mutta Bertelin vaimo oli todennäköisesti Agnes ja heillä oli poika Jöran Bertilsson ja tytär (äitinsä mukaan

nimetty) Agnes Bertilsdotter. Jöran toimi Perttulin isäntänä myös pitkään, 37 v. eli vv. 1630...1667. Hänenkin vaimonsa nimi oli Agnes. Heidän poikansa Anders Jöransson (s.1629) oli sitten isäntänä v:sta 1668 nälkävuosiin 1696 saakka, jolloin hän 7.3.1697 kuoli. Muita Jöranin lapsia oli ainakin tyttäret Anna ja Valborg. Jöranin poika Anders Jöransson oli aviossa kahdesti ja molempien vaimojen nimi oli Valborg. Ensimmäinen vaimo kuoli jo v.1670 ja tästä avioliitosta 17.3.1670 syntynyt poika Johan ehti olla Perttulin isäntänä vain pähkinän nälkäkauden, jolloin hän 13.5.1697 kuoli. Andersin toinen vaimo, luultavasti Perttulin talon ent. piika ja Johanin hoitanut sijaisäiti - äitipuoli Walborg, s.n.1649 k.1.4.1719, asui leskeksi jäätyään Perttulin autiota taloa sitten v.1709 saakka, jolloin hänen ja Andersin nuorin tytär 4.12.1683 syntynyt Anna Andersdotter Perttuli vihittiin Karkusta olevan torpparin poika Jöran Mattssonin kanssa. Jöran tuli siis Perttulin taloon vävyksi. Perttulin talo oli nälkävuosina kokenut kovan kohtalon. Nälkävuosien aikana vv.1696...1697 lähes koko talon väki kuoli luultavasti nälkään tai siitä johtuviin sairauksiin. Vanha isäntä Anders Jöransson Perttulilla, oli siis poika, em. Johan, ensimmäisestä avioliitosta ja toisesta avioliitosta piikansa kanssa poika Henrich s.11.5.1687 k.14.8.1687 ja ainakin neljä tytärtä; 27.4.1677 syntynyt Walborg v.1682 syntynyt Maria k. 19.6.1743 ja em. 4.12.1683 syntynyt Anna sekä Beata, jonka syntymäajasta ei ole tietoa. Beatasta kuitenkin tiedetään, että hän oli synnyttänyt 25.6.1716 aviottoman Maria - tyttären, jonka isäksi on mer-

kitty venäläinen sotilas. Beatan myöhemmistä vaiheista ei ole tietoa. Kun täydennämme vilkkaalla mielikuvituksella pappien kirjoittamia epämääräisiä kirkonkirjojen tietoja nälkävuosien tapahtumista, voimme päätyä esim. seuraavaan: Ennen kuolemaansa v. 1697, vanhaisäntä v. 1696 luultavasti halusi em. nuoremman, 12 vuotiaan tyttärensä Annan avioituvan Karkusta olevan renkipojan 15 vuotiaan Jöran Mattssonin kanssa, joka oli s. 1681. Vapaasti tulkitsemieni merkintöjen mukaan heidät "vihittiin" alaikäisinä esiavioliittoon 12.1.1696. Ehkä Anna Andersdotter lähti sitten isänsä kuoltua v 1697 autiointuneesta Perttulin talosta Karkkuun, jossa oli paremmat mahdollisuudet säilyä hengissä. Tati Anna kuoli v. 1696, sitten isä Anders ja Annan velipuoli Johan ja sisar Valborg kuolivat v 1697. Nälkävuosien jälkeen Anna ja Jöran palasivat autioon (mutta äiti Walborgin asuttamaan) Perttulin taloon, jota alkoivat isännöidä ja virallisesti heidät vihittiin 24.6.1709.

Olettaa voi, että Perttulin suvun jatkuminen oli yksinomaan Anna Andersdotterin varassa, sillä nälkävuosien jälkeen ei Perttulin talon asukkaiksi ole löytänyt äiti Walborgin ja tati Valborgin lisäksi muita kuin Anna Andersdotterin jälkeläisiä. Anna ja Jöran saivat 4 tyttölasta ja erikoista oli, että kahden tyttären Beatan ja Lisan lapset, jotka siis olivat serkkuja (Beatan tytär Walborg s. 1740 ja Lisan poika Johan s.1744) elivät "avoliitossa" ja saivat 10 lasta. Papeilla ei ollut lupa vihkiä serkuksia, joten oli pakko tässäkin tyytyä vihkimättömään liittoon. Lapsia ei kuitenkaan ole merkitty aviottomiksi. Näistä 10:stä lapsesta toinen, Maria nimeltään, s.16.3.-1768, avioitui Mouhijärven Hermalan kylän Tijan talon (myöh. talon nimi oli Tila) rusthollarin ja oikeuden lautamiehen Mathias Matzson Tilan

pojan Thomaksen, s.12.1. 1765, kanssa ja he jatkoivat Tilan talon pitoa. Heidän 6:s lapsensa Valborg Thomasdotter s.1 2.1.1804 Mouhijärvellä, k.17.5. 1844 Viljakkalassa Ylisorvarin emäntänä, oli äitini isoäidin äiti ja oli avioitunut H:kyrön Herttualasta Mettä- Kirmon torpparin pojan Vilhelm Mattssonin s.3.4. 1800 kanssa. Heidän tyttärensä Maria Gustava s.27.9. 1826, avioitui puolestaan Mouhijärven Irolan kylän Ylihemmingin talollisen pojan ja Viljakkalan Säkin rengin Davidin s.23.2.1818 kanssa, josta tuli Ylisorvarin vävy ja myös Viljakkalalainen lautamies. Tämän Davidin vanhin veli, Ylihemmingin isäntä

Johannes, toimi puolestaan lautamiehenä Mouhijärvellä. Näyttää siltä, että äitini esivanhemmat ovat olleet kovin lautamiesvoittoisia talollisia. Perttulin talon isännäksi tuli usein vävy, koska Perttulin lapset olivat tavallisesti tyttäriä, ja koska syntyneet pojat kuolivat nuorina. Myös Tilan talo mainitaan jo 1500 luvulla ja sen traagisia kohtaloita ovat puolestaan mm. hukkumisonnettomuudet. Kahdesti n. 60 v. välein on Tilan emäntä kuollut samanaikaisesti kahden lapsensa kanssa. Ensimmäinen nälkävuonna 30.5. 1697 ja viimeksi hukkumalla ruuhkan kaatuessa 18.7.1756. Mahdollisesti myös rusthollari ja oikeuden lautamies Mathias Tila s.22.10.1726 on hukkunut

isänsä Matz Kyönän s.20.2. 1699 kanssa, koska heillä on sama kuolinpäivä 7.5. 1769.

Mouhijärven vanha, Ylihemmingin (=Rossin) talo on siirtynyt luultavasti maksamatomien verojen takia äitini suvulle vasta 1780- luvulla. Ei ole selvillä mistä Ylihemmingin taloon asettunut äitini esi-isä Michel Mattsson s.1.12.1754, ja vaimo Anna Mattsdotter s.19.3. 1756, ovat Mouhijärvelle tulleet. Jos joku asiasta tietää, - kertokoon! Edellä esiintyviä nimiä en ole lähtenyt väkisin kääntämään Suomen nykykielelle, koska on todennäköistä, että silloin nimet menevät vielä enemmän ristiin silloisen käytännön kanssa.

Seuramme on saanut tiedustelun Ruotsista

Olle Ohlsson Taberg:ista tiedustele: Voisiko joku seuramme jäsenistä auttaa

häntä seuraavien henkilöiden sukujen ja vaiheiden tutkimisessa?

Hilda Koivumäki.

ja hänen vanhempansa:

Katri Maria Sieri Koivumäki synt. 27.7 1897 Ruovedellä.

Vihitty v. 1919 Ähtärin Sipilästä kotoisin olevan **Kaarle Edvin Sieri** :n kanssa.

Mahdolliset vastaukset (mieluummin ruotsin kielisenä) osoitteeseen:

Olle Ohlsson

Tollsängsvägen 13

S-56241 TABERG

Sverige

TIILIRUUKINKATU 9

Yhdeksäinen väikky mielessäni kultareunaisena, vaikka muistot siitä ovat hajanaisia katkelmia, alle kuusivuotiaan kokemia.

Valtavan suuri piha oli joskus ollut upea puutarha, josta nyt oli jäljellä mahtavat lehtikuuset, ryöhyävä sireenimaja, suuret orapihlajapuut, joiden marjoja me lapset söimme. Oli myös myrkkymarjapensaita, jotka seljoiksi olen myöhemmin tunistanut. Piha oli lasten paratiisi.

Puiden takana yläpihalla oli kaksikerroksinen, punatiilinen, nokinen verstaserakennus. Siinä hankkivat runsaan viinansa, kai leipänsäkin, seppä Teemanni ja peltiseppä Lehtoranta. Mustaa, työkeätä Stenmania me pelkäsimme. Verstaan lähelle oli kielletty menemästä, joten me lapset seurasimme vierestä, kun Lehtorannan miehet upottivat peltilevyjä sihiseviin sammioihin. Oli ihmettä, kun levyt sitten kiillotettiin puupöydillä ja niistä tuli kuin peilejä. Oliko tämä niklaamista?

Teemanni pysyvässä humalatilassaan kerran putosikin yläkerrasta johonkin näistä sammioista. Yllättävän puhtaana hän palasi sairaalasta nokiseen työhönsä.

Etelänpuolelta pihaa rajasi ulkorakennus, jonka ruumaa kansoittivat komeat rotat. Me seisoiimme renkaana vieressä, kun sontakuski tyhjensi ruumaa laatikkokärryynsä. Ulkorakennuksen takana oli rankuja, jossa kasvoi kalpeita vattupensaita, komeita nokkosia ja rautalehtiä.

Nokkosista huolimatta palokuja oli ihana kuurupiilopaikka.

Talon Tiiliruukinkadun puoleinen osa oli kaksikerroksinen, alakerta rapattua tiiltä, yläkerta puuta. Alakerrassa muistaakseni oli ensimmäisenä yläpihan puolella talli, joka myöhemmin oli isällä autotallina. Seuraavana mankelihuone, joka jossakin vaiheessa oli meidän hoidossa. Äidillä oli loputonta huolta mankelista, jonka remmi meni usein päältä.

Sitten alkoi talon pienteollisuus: Lindgrenin sorvaamo. Linkreenin setä piti Suvannon Pekan ja minut hyvin leikkikaluissa. Meillä oli aina komeita palikoita ja varsinkin sekundaksi menneitä tupakanholkkeja.

Seuraavana oli puuseppä Linna, johon täsmällisyys oli tarttunut ammattiopissa Saksanmaalla. Sisarellani on Linnan tekemä kirjoituspöytä ja tuoli, minulla peilipiironki. Ruokasalinkalusto komeine senkkeineen on monissa muutoissa häipynyt. Yläkeran rappujen varjossa asui Pulu-Iita. Iita siivosi kaupungin sähkölaitosta, ja ansiot menivät pulunruokaan ja merillä olevaan poikaan. Muistan kun Pulu-Iitan Kalle kerran tuli meriltä kotona käymään. Petyin kovasti, kun Kalle oli puettu ihan tavallisesti eikä merimiespukuun. Sankka puluparvi odotteli ruokkijaansa iltaisin, eikä Iita päässyt hellahuoneeseensa, ennen kuin pulut oli syötetty.

Muistanpa kerran, kun Purtun emäntä Hämeenkyröstä oli meillä käymässä. Hän katseli

puluparvea pihassa ja sai erinomaisen aatteen: "Olis mar noi linnut hauskoja meidän tallinmäellä. Mahtaisiks sää Aaro saada niitä kiinni ja toisit muuttaman meille?"

"Kylä varmaan tuan, niitä on tosa kyllä ihan tarpeeks, kun toi Iita niitä hyysää." Seuraavalla Purttu-retkellämme oli autossa mukana sankakopallinen tyrmistyneitä puluja. Ne päästettiin vapauteen tallin edessä runsaan kaura-aterian ääreen. Pulut pyrähtivät kohti Tamperetta ja Iitaa ja olivat perillä aikaisemmin kuin me kotiinpalajaat.

Olipa puuseppä Linnasta meille kerran suurta apua. Posti toi pienen paketin. Osoite oli ihan oikein, mutta äiti ei muistanut mitään tilanneensa. Paketissa oli purkki, sisällä karkeata harmaata jauhetta, siis ilmiselvä mainoslahja, käyttöohje vieraalla kielellä. Äiti kokeili jauhetta keittiön sinkkipöytään ja kirkasta jälkeä tuli. Äiti näytti illalla purkkia isälle, joka lähti Linnalle, "kun se on kielimies". Isä palasi hetken perästä naama naurusta punoittaen. Tää on semmoista selkälääkettä, kun mää kerran tilasin, kun siitä oli reklaami lehdessä". Harmaa pulveri jäi varmasti syömättä ja enempää tiskipöytään käyttämättä.

Viimeisenä kivikerroksessa oli maitokauppa, jossa Honkasen Helmi myi maitoa mahtavista sammioista; ihanat rievät ja muu asiaankuuluva oli talonväen saatavissa oman portaalin pielessä. Helmi meni myöhemmin

naimisiin Virtasen Eeron, meidän autorepsikan kanssa.

Ketä yläkerrassa asui? Ainakin neiti Glad, tuikea ompelijatar, aina mustiin puettu, tukka kiukuisella nutturalla niskassa. Hän ei seurustellut talonväen kanssa, mutta hänen tiedettiin istuvan vintinrapussa kuuntelemassa, mitä naapurissa tapahtui.

Sitten olivat Teinilät. Teinilä itse oli kaupungin rahatoimikamarin vahtimestari. Rouva Teinilä oli nimenomaan rouva, hänellä oli kultaiset tippakorvakorut ja pinsenetit. Teinilään ilmestyi radio, kidekone, jota Teinilä sääteli lasiputken päässä olevasta nupista. Me lapset pääsimme kuuntelemaan jotakin Markus-setää. Meitä oli niin monta, ettei kuulokkeita ollut tarpeeksi. Asennettiin siis lisä kaiuttimet: isolle lautaselle laitettiin kuuloke alassuun ja sitten vaan korvia tarpeeksi lautasen reunalle, ja kuuluipas jotakin. Pienen hetken saimme kokeilla oikein kuulokkeilla, kun niiden sangat ensin säädettiin lyhyemmälle.

Jokohan seuraavana olivat Ojansuut, erityisesti tyttäret Oiva ja Raakel. Puhuttiin nimenomaan tyttäristä, olihan Oiva sentään farmaseutti ja Raakelkin meni kihloihin tuomarin kanssa. He viettivät kesälomansa Suursaarella merikylpylässä. Ojansuun kuoleman muistan myös. Hän oli kuollut "sydänhalpaukseen" työpaikallaan. Muistan kun hevonen ajoi pihaan ja rattailta nostettiin harmaaseen vilttiin kääritty hahmo, joka kannettiin pitkät raput yläkertaan.

Papinkadun puolella asuikin sitten melkein omaa väkeä. Aallon perhe oli heti meidän seinän takana. Heidän asumisestaan muistan vain itkevän Anna-tädin puhelimesta. Aihetta

ei minulle kerrottu, mutta totta kai tiesin, että kiva Heikki-setä oli kuollut. Aallot muuttivat sitten Pyynikintori yhteen, kerrostaloon ja heillä oli kylpyhuone.

Linkreenit tulivat Aaltojen tilalle. Lidgrenin omat lapset olivat jo melkein aikuisia, joten Pekka ja minä olimme heillä kuin kotonamme. Sedän kanssa mentiin joskus hurjaa kuurupiiloa.

Sitten kamalaan asiaan, joka jo vanhentuneena voitaneen kertoa: Joka kerta kun haistan lämpöisen kuparin tuoksun ja tietyn suklaan ihanan aromin, muistan vieläkin kauhunläikähdysten alle neli-vuotiaan mielessä. Puuhailin jotakin Linkreenin kamarinpuolella ja huomasin sedän kirjoituspöydällä pyöreän rasian, joka oli täynnä viiden ja kymmenen pennin kuparikolikoita, painavia, keskellä keisarin N. Kun sitten palasin meidän puolelle, nyrkissäni oli näitä kolikoita, monta ei varmasti mahtunut.

Isä kai tiukan nyrkkini huomasi ja vieläkin muistan kauhistuneen ja helpottuneenkin itkuni, kun näytin hikisiä kolikoita kämmenelläni. Ei meillä pahemmin vitsaa harrastettu, mutta silloin sitä kyllä sain. Sitten piti mennä Lindgrenille rahoja palauttamaan ja anteeksi pyytämään. Se oli pahinta. Mutta oi autuutta, me itkettiin ja halattiin ja naurettiin sedän kanssa ja täti haki minulle kaapista suklaalevyn, joka oli kuin siskonpeti. Siinä makasi kreppipaperipeiton ja kakkupaperista tehdyn pitsilakan alla neljä sormeni mitaista nukkea. Vieläkin muistan varsinkin Linkreenin setää lämpimästi, kun näen hänen pojanpoikansa Yrjö Länsipuron TV:n kuvaruudussa.

Yhdeksäisen lakipiste oli hetki, jona isä ajoi pihaan

"Letukan", Chevrolet-kuorma-auton. Voi ei! Tampereella ei ollut montakaan kuorma-autoa 1928, mutta nyt oli meillä. Se oli vihreä, kovat puupenkit oli niukasti pehmustettu "pekamolla". Ikkuna meni ylös ja alas ja sen sai yläreunaan kiinni pienellä messinkihaalla. Ei voinut olla mahtavampaa tunnetta kuin se, kun isä ajoi portista kadulle. Virtasen Eero, repsikka, seisoi ulkopuolella astinlaudalla ja minä, minä painoin kadunkulmiin tultaessa molemmin nyrkein kumipalloa, joka sai torven soimaan.

Autoon liittyy muisto syksyltä 1929. Taas oli ilmassa järkyttävä asia, joka minulta yritettiin salata. Muistan kun isä tuli ajosta kotiin märkänä ja kaatoi vettä saappaistaan. Kuru-laiva oli uponnut ja isä oli ollut kuljettamassa järkyttäviä lasteja.

Samoihin aikoihin lauloi Sokea-Jussi, kiertelevä pihalaulaja, vakavia lauluja: Kun meren aallot pauhaa ja Aallokko, aallokko kutsuu kohti kuohujaan.

Muitakin kiertäjiä poikkeili pihaamme. Oli lumpppuria, veitsenteroittajaa, kulkukauppiaita, joista yksi sanoi olevansa kauppias Intiasta.

Kaksosten syntymän jälkeen tarvittiin enemmän tilaa ja apulaistakin kotona. Mäkisen Toini tuli muistaakseni Kiikasta. Me rakastimme häntä, ja yhteyttä pidettiin monta vuotta.

Kun Tiiliruukinkadun kotiamme ilmoitettiin edelleen vuokrattavaksi, sitä katsomassa kävi myös Jääkärin morsiamen komea Jalmari Rinne vaimonsa Anni Aiton kanssa. Asunto ei heille sopinut, mutta äiti oli hyytelönä, kun: "Ei se Jalmari Rinne tätä asuntoa katsonut, kun se vaan ihmetteli Ainoa ja Hannua samassa kopassa".

KIHNIÖN LUOMALAHTI

Kihniö sijaitsee Pohjois-Satakunnassa. Naapuripitäjä Jalasjärvi on jo Pohjanmaata. Kihniöltä on matkaa Parkanoon 26 kilometriä ja miltei koko matka on nykyisinkin melkoisen metsäistä erämaata. Nykyisessä Kihniössä on asukkaita 2600. Kaikki tuntevat toisensa ja mikä mielenkiintoisinta, miltei kaikki tietävät, kuka kuuluu vanhaan Luomalahden sukuun. Sukuun, johon itsekin kuulun.

Luomalahti sijaitsee Kihniön keskustassa kauniin Sulkuejärven rannalla. Tilalla on aikaisemmin ollut kaksi päärakennusta ja eläinsuojat, jotka kuitenkin on jo purettu. Nykyinen isäntä on Matti Vilhonpoika Luomalahti, vanhaa Luomalahden sukua ja sukulaiseni.

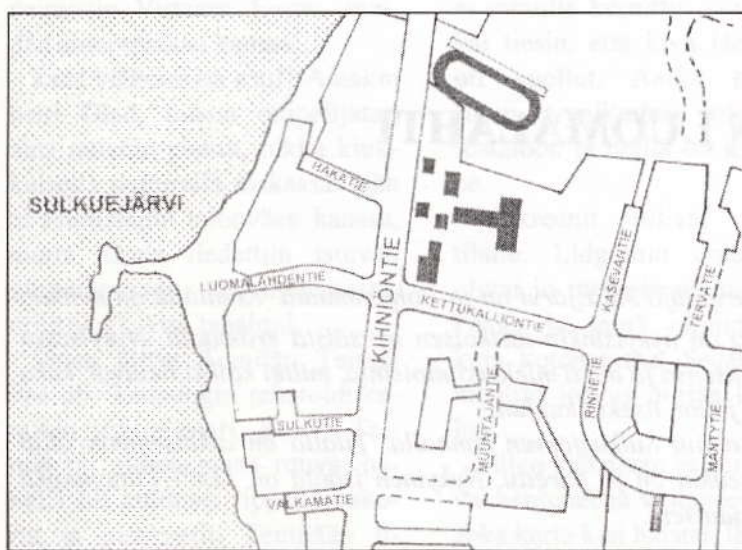
Sulkuejärven rantaa Luomalahden kohdalla.

Kihniön Luomalahden tila sijaitsee samannimisen tien päässä

Matti Vilhonpoika
Luomalahti

Kihniön keskusta

Ulla Koskinen

LUOMALAHTI 1794 - 1810

Ikaalisten seurakuntaan ja Parkanon kappeliin kuuluneessa Kihniönkylässä oli 1700-luvulla neljä kantataloa: Tarsia, Korhonen, Kovanen ja Hietanen. 1700-luvun jälkipuolisko oli yleisesti Suomessa torppien perustamisen alkuaikaa. Kihniönkin talojen maille perustettiin vuosisadan vaihteen tienoilla peräti 28 uutta torppaa, joista useimmat itsenäistyivät jo 1800-luvun alussa omiksi taloikseen. Eräs niistä oli nimeltään Luomalahti.

Pitäjän vanhimpien torppien joukossa olivat v. 1768 perustettu Hietasen talon Peltomäki ja v. 1774 perustettu Korhosen talon Jytilä. Kun Jytilän poika Tuomas Tuomaanpoika (s. 1758) avioitui 26.12. 1783 Peltomäen tyttären Kaisa Heikintyttären (s. 1760) kanssa ja lapsia alkoi vuosien myötä karttua, täytyi uuden perheen löytää oma asuinpaikka. He perustivat v. 1794 Korhosen talon maille Luomalahden tor-

pan. Viljely oli menestyksellistä ja torpalle raivattiin jatkuvasti uutta peltoa. Niinpä se ostettiin jo vuonna 1801 itsenäiseksi taloksi.

Luomalahden raivaajien sukutausta johtaa kahteen Kihniön seudun vanhaan taloon, Korhosen ja Kuivaseen. Tuomaksen äiti oli Korhosen tytär Susanna Yrjöntytär, joka meni naimisiin pikkupojasta asti Tarsian talossa asuneen Tuomas Erkinpojan kanssa. Myöhemmin he perustivat Susannan kotitalon maille Jytilän torpan. Kaisa Luomalahden äiti oli myöskin Susanna, Kuivasen kestikievaritalon tytär Susanna Juhantytär. Hän avioitui muutaman vuoden Kuivasen renkinä olleen, sittemmin Ikaalisten Osaraan muuttaneen Heikki Juhanojan kanssa. Heikki oli syntynyt Hämeenkyrön Junen talossa, mutta isänsä kuoltua ja äitinsä avioituttua Heittolan kylän Nyppelin talon isännän kanssa muuttanut tämän mukana Ikaalisiin. Susanna ja Heikki perustivat sitten Peltomäen torpan.

Luomalahden perustajaperheen lapsista ei yksikään jäänyt jatkamaan kotitalonsa viljelyä. Niinpä vuonna 1810 Luomalahti myytiin sotamies Matti Falckille ja tämän vaimolle Liisa Skrifvarelle. Vanha isäntäpari muutti ensin Koskelaan, vuoden päästä Salomäkeen ja sitten Törmän uudistilalle, jonka he perustivat yhdessä poikansa Heikin kanssa. Jo muutaman vuoden kuluttua vanhemmat siirsivät Törmän isännöyden kokonaan pojanpojalleen ja jäivät loppuelämäkseen asumaan sinne talon vanhana parina. Tuomas kuoli v. 1827 68-vuotiaana ja Kaisa v. 1840 79 vuoden ikäisenä vanhuuden heikkouteen.

Tuomas ja Kaisa Luomalahden kuudesta lapsesta nuorin kuoli vähän alle 10-vuotiaana. Vanhimman tyttären myöhemmät elämänvaiheet eivät ole selvillä, mutta muut varttuivat aikuisiksi ja perustivat omat perheet kierehtyään ensin jonkin aikaa palkollisina kotiseutunsa taloissa ja torpissa. He jäivät kaikki asumaan Kihniöön uudistilojen tai torppien viljelijöinä. Kaikilla oli myöskin suuri lapsikatra, joten Luomalahden suku levittäytyi laajalle. Matti-pojan (joka oli papin huomautusten mukaan huono lukemaan kuten isänsäkin!) lapsista ainakin kaksi muutti Virroille, josta osa jälkeläisistä jatkoi edelleen Tamperelle.

Seuraavassa vielä Luomalahden perustajaperhe lapsineen. Nuorimman nimeksi on katekirjassa merkitty Margareta, mutta rippikirjoissa Anna Greta. Hänet ja toiseksi vanhin lapsi Matti on kastettu Virroilla.

Tuomas Tuomaanpoika Luomalahti, ent. Jytälä, 5. 12.10.1758 Kihniö, k. siellä 4.3.1827

Kaisa Heikintytär Luomalahti, o.s. Peltomäki, s.9.1 1.1760 Kihniö, k. siellä 20.3.1840

- Lapsia: 1. **Liisa** Tuomaantytär, s.15.10.1787 Kihniö. Juha Tarsia hätäkastoi Liisan 21.10. ja kaste vahvistettiin 8.12. Korhosen talossa. Asui vuoteen 1810 asti Luomalahdessa.
2. **Matti** Tuomaanpoika (Niemi), s.13.9.1789 Kihniö, k. siellä 2.1.1846. Torppari Kihniön Linnan talon Niemessä. P:so 16.10.1815 pikkuserkkunsa, torpparin tytär Anna Mikontytär Niemi, s.26.9.1790 Kihniö.
3. **Regina** Tuomaantytär (Kauppila), s.27.2.1791 Kihniö, k. siellä 30.5. 1841. Kihniön Kauppilan torpan emäntä. P:so 7.6.1824 räätäli, myöh. torppari Samuel Jaakonpoika Pajulahti, s.26.3.1790 Kihniö.
4. **Heikki** Tuomaanpoika (Törmä), s.26.7.1793 Kihniö. Törmän uudistilan isäntä. P:so 5.10.1817 torpparin tytär Saara Juhantytär Saviniemi, s.24.2.1790 Kihniö.
5. **Juha** Tuomaanpoika (Ojaniemi), s. 21.1.1796 Kihniö. Vuosina 1831-38 torppari Kihniön Jokisivussa, vuodesta 1839 lähtien Ojaniemessä. P:so 12.12.1831 verojääkäarin tytär Liisa Juhantytär Myllymäki, s. 2.2.1811 Kihniö
6. **Anna Greta** Tuomaantytär, s.31.3.1799 Kihniö, k. siellä 18 2.1809.

Lähteet: Parkanon ja Ikaalisten seurakuntien rippi- ja historiankirjat
Parkanon ja Kihniön kirja

✱

Kirsti Vimpari

LUOMALAHTI 1810 - 1997

Kun aloitin sukututkimukseni, sain isäni jäämistöstä sukupuun, jossa ylinnä oli nimi **Matti Heikinpoika Falck**. Kaksi vuosikymmentä eivät ole tuoneet tietoa Heikistä. Asiantuntijatkään eivät ole pystyneet ratkaisemaan: Kuka Heikki oli ?

Matti Heikinpoika Falck, yllä kerrottu esi-isäni, ilmaantui Virroille 1783, jolloin hän kävi siellä rippikoulun ja kierteli Liedepohjan taloissa.

Vuonna 1789 hän avioitui virtolaisen tytön **Liisa Josefin**-**tytär Skrifvaren** kanssa. Vaimo oli äitinsä puolelta Siekkisen sukua. Liisan isä oli sotilas **Josef Heikinpoika Skrifvare**.

Josef Heikinpojan isä oli **Heikki Johaninpoika Mäyreen**,

Kangasalan Mäyränpesän sotilas.

Perheen muuttaessa Virroille, muuttui myös Heikki Mäyreenin sukunimi Skrifvareksi. Liisan isä, Josef Skrifvare, muutti Liedepohjan Kallialan torppaa viljelemään lopetettuaan työnsä sotilaana.

Naimisiin mentyään Matti Heikinpoika ryhtyi hoitamaan Kallialan torppaa appiukkonsa kanssa. Matti Heikinpojalle ja Liisa Josefintytarelle syntyi Kallialassa kolme lasta.

Vuonna 1796 Matti, Liisa ja lapset muuttivat Kihniöön. Koska paikkakunnalle oli jo aiemmin muuttanut useita asukkaita Virroilta, oli heillä ehkä tuttavuuksia Kihniöön muuttaneiden joukossa.

Kihniöön muutettuaan Matti ryhtyi sotilaaksi vaimonsa suvun esimerkin mukaan. Matti sai sotilasnimekseen Falck (kotka). Hän palveli Rasi-Kovasen ja

Tarsian sotilaana Korhosen ruodussa.

Suomen sota puhkesi 1808 (päätyi 1809). Matti osallistui sotilaana numero 42 Porin rykmentin Kyrön komppaniassa sotaan. Sotilas Falck oli joko sairaana, muuten vältti Kainuun antautumisen tai ehkä palveli Ruotsin puolella, koska rauhan tultua hän pääsi palaamaan takaisin kotiinsa.

Vuonna 1810 Matti Heikinpoika Falck osti Luomalahden, joka oli jo silloin tila. Jo Matin aikana tilaa laajennettiin raivamalla lisää peltoa, ehkä myös kaskeamalla. Nykyinen Kihniön keskusta on aiemmin ollut metsää.

Liisan sanottiin olleen pikku noita. Liisahan oli kokoisin Virroilta, joka oli kuulua noitaseutua. Liisalle annettiin Herran Pyhä ehtoollinen ennen hänen kuolemaansa.

Matti Heikinpoika Falck Luomalahti

* 05.03.1768 † 27.12.1819 Parkano, Kihniö

vihittiin 04.10.1789 Virrat

Vaimo:

Liisa Josefintytär Skrifvare

* 20.03.1766 Virrat, Liedenpohja † 30.04.1834 Parkano, Kihniö

Heillä lapset:

1. **Joonas Matinpoika Luomalahti**

* 07.04.1790 Virrat, Liedenpohja † 12.10.1840 Parkano, Kihniö

vihittiin 29.09.1816 Parkano, Kihniö, **Maria Mikontytär Vähäviidan** (sittemmin Isoviita) kanssa.

2. **Maria Liisa (Elisabet)**

* 22.08.1793 Virrat, Liedenpohja † 19.04.1865 Parkano, Kihniö

vihittiin 09.10.1813 Parkano, Kihniö, **sotilas Johan Matinpoika Argin**, * 08.01.1782, (sittemmin Kivistö) kanssa

3. **Heikki Matinpoika Luomalahti**, asui Korkeakoskella Kankarikylässä

* 22.09.1795 Virrat, Liedenpohja † 11.04.1848 Parkano, Kihniö

vihittiin 26.12.1821 Parkano, Kihniö, **Loviisa Mikontyttären**, * 04.08.1800, kotoisin Jalasjärveltä, kanssa

4. **Johan Matinpoika Luomalahti**

* 17.06.1797 Parkano, Kihniö † 03.02.1799 Parkano, Kihniö, isorokkoon.

5. **Anna Katariina Matintytär Luomalahti**

* 22.12.1799 Parkano, Kihniö † 05.01.1809 Parkano, Kihniö, punatautiin.

6. **Herman Matinpoika Luomalahti** (myöhemmin Koivumäki, kun hän muutti Virroille Vaskuuseen vävyksi)

* 29.04.1802 Parkano, Kihniö † 07.06.1862 Virrat, Vaskuu

vihittiin 11.07.1824 Virrat, **Ulrika Antintytär Koivumäen** kanssa, * 07.04.1804 Virrat Vaskuu

Luomalahden tilaa jatkoi viljelijänä ja varasotilaana Matti Heikinpoika Falck Luomalahden vanhin lapsi Joonas Matinpoika Luomalahti vaimonsa Maria Mikontytär Vähäviidan kanssa.

Joonas Matinpoika Luomalahti

* 07.04.1790 Virrat, Liedenpohja † 12.10.1840 Parkano, Kihniö

vihittiin 29.09.1816 Parkano, Kihniö

vaimo:

Maria Mikontytär Vähäviita (myöhemmin Isoviita).

* 21.03.1794 Parkano, Yliskylä † 14.08.1873 Parkano, Kihniö

vaimon vanhemmat: **Mikko Mikonpoika Vähäviita**, myöhemmin Isoviita ja **Maria Mikontytär Rasi-Kovanen** Parkanosta (Kihniöstä).

Joonas Matinpoika Luomalahden ja Maria Mikontytär Vähäviidan lapset olivat:

1. **Anna Justiina Luomalahti**

* 04.10.1817 Parkano, Kihniö † 22.04.1909 Parkano, Parkanonkylä

vihittiin **Aabrahami Heikinpoika Rajalahden** (myös nimeä Hanhilahti käytetään) kanssa

* 02.07.1818 Parkano, Parkanonkylä

2. **Iisakki Joonaanpoika Luomalahti**

* 17.03.1819 Parkano, Kihniö † 03.06.1868 Parkano, Kihniö

vihittiin 13.10.1844 Parkano, Kihniö, **Maria Kristiina Isokoveslammen**, Parkanon Sydänmaasta, kanssa.

3. **Loviisa Joonaantytär Luomalahti**, hänellä kerrottiin olleen noitataipumuksia.

* 23.04.1822 Parkano, Kihniö † 14.02.1899 Parkano, Kihniö, Nerkoo
vihittiin 17.10.1847 Parkano, Kihniö, **kansanparantaja Hermannii Joosefinpoika Honkalan** kanssa, * 07.02.1822, Parkano, Kihniö, Nerkoo.

4. **Hermannii Joonaanpoika Luomalahti**

* 09.07.1824 Parkano, Kihniö † 26.11.1865 Parkano, Kihniö, Kankari, jossa hän viljeli Piikkilän tilaa.

vihittiin 26.12.1848 Parkano, Kihniö, **Anna Maria Johannintytär Piikkilän** kanssa,

* 13.10.1832 Parkano, Kihniö, Kankari.

5. **Joonas Joonaanpoika Luomalahti**, viljeli sittemmin Luomalahdesta erotettua Kasevaa.

* 22.08.1826 Parkano, Kihniö † 30.09.1868 Parkano, Kihniö

vihittiin 25.03.1850 Parkano, Kihniö, **Stiina (Justiina) Johannintytär Knuuttilan**

kanssa, * 19.01.1830 Parkano, Kihniö.

Joonas Joonaanpoika Luomalahden perhe kuoli pääosin vuosina 1864-68. Yksi hänen eloonjääneistä tyttäristään pääsi kasvatiksi hyvään perheeseen, toisen eloonjääneen tyttären kohtalo on epäselvä.

6. **Maria Joonaantytär Luomalahti**

* 14.02.1830 Parkano, Kihniö † 30.01.1919 Kihniö, Kankari

vihittiin 13.07.1850 Parkano, Kihniö, **pitäjänsuutari Joonas Joonaanpoika**

Walleniuksen kanssa, * 02.05.1828 Parkano, Kihniö.

Myös Joonas Matinpojan aikana Luomalahteen raivattiin lisää maata. Kantatilasta erotettiin Uusi-Luomalahden ja Kasevan tilat. Parhaimpana aikana Luomalahden tila oli koko nykyisen Kihniön keskustan laajuinen.

Joonas Matinpoika Luomalahden jälkeen tilaa jatkoi hänen vanhin poikansa, esi-isäni:

Iisakki Joonaanpoika Luomalahti

* 17.03.1819 Parkano, Kihniö † 03.06.1868 Parkano, Kihniö (vain 49-vuotiaana)

vihittiin 13.10.1844 Parkano, Kihniö

vaimo:

Maria Kristiina Johanintytär Isokoveslammi

* 26.07.1821 Parkano, Sydänmaa † 26.03.1911 Parkano, Kihniö

vaimon vanhemmat: **Johan Johaninpoika Suurimaa** ja **Anna Kaisa Johanintytär Isokoveslammi**.

Iisakki Joonanpoika Luomalahden ja Maria Kristiina Johanintyttären lapset olivat:

1. **Johan Efraim Iisakinpoika Luomalahti**

* 23.12.1844 Parkano, Kihniö † 22.05.1924 Parkano, Alaskylä

avioitui neljä kertaa, kerrotaan myöhemmin.

2. **Aleksandra Iisakintytär Luomalahti**

* 03.04.1851 Parkano, Kihniö † 20.11.1913 Parkano, Kihniö

vihittiin 09.06.1871 **Johan Jaakonpoika Kiiskon** (sittemmin Lehtimäki) kanssa,

* 14.05.1845, Isokyrö, † 25.12.1912 Parkano, Kihniö.

3. **Matilda Iisakintytär Luomalahti**

* 31.12.1853 Parkano, Kihniö † 24.03.1857 Parkano, Kihniö

Luomalahtelaisten mainitaan olleen noitia ja selvännäkijöitä. He paransivat sairaita ja ennustivat tulevia tapahtumia. Joskus heidän luokseen tultiin, kun esim. eläin oli kadoksissa. Tarinan mukaan Luomalahtelaisille piti viedä pullo kirkasta viinaa.

Pullon pohjasta katsomalla, he sitten näkivät, missä kadoksissa ollut eläin oli.

Toisen tarinan mukaan Luomalahtelaiset olivat varoittaneet muita menemästä räätikkähalmeeseensa, tästä eivät jotkut kyläläiset piitanneet, vaan yritti-

vät sinne. Halmeeseen saapuesaan kyläläisten eteen oli noiduttu korkea lankkuaita.

Miehensä kuoleman jälkeen leski Maria Kristiina meni uudelleen avioliittoon, 30.10. 1869, Parkano.

Aviopuoliso:

Antti Esanpoika Pusu (todellisuudessa Kuirinlahden poika silloisesta Kurun seurakunnasta)

* 04.04.1829 Kuru, Aurejärvi ☿ 22.05.1910 Parkano, Kihniö

Antti Esanpoika Pusu toi mukanaan Kihniön Nerkoosta, kun hänestä oli tullut Luomalahden isäntä, edellisen avioliittonsa lapsia.

Isakki Joonaanpojan ja Maria Kristiinan vanhin lapsi, isoisäni isä:

Johan Efraim Iisakinpoika Luomalahti

* 23.12.1844 Parkano, Kihniö ☿ 22.05.1924 Parkano, Alaskylä

1. avioliitto: vihittiin 08.04.1844 Parkano, Kihniö

vaimo:

Serafia Heikintytär Ristaniemi, kotoisin Parkanosta (Kihniö)

Tästä avioliitosta syntyi lapsi:

1. **Elina Johannintytär Luomalahti**

* 26.06.1867 Parkano, Kihniö

vihittiin 25.03.1887 Parkano, Kihniö, **Johan Nestori Haapasalon** kanssa, * 02.02.1865, Parkano, Kihniö

2. avioliitto: vihittiin 17.02.1870 Parkano, Kihniö

vaimo:

Maria Eufrosyne Taavetintytär Kuirinlahti

* 24.03.1846 Kuru, Aurejärvi ☿ 02.11.1882 Kuru, Aurejärvi

Vaimon vanhemmat: **Taavetti Esanpoika Kuirinlahti** ja **Maria Jaakontytär Aittoniemi** Ikaalisista.

Maria oli aiemmin ollut aviossa Kurussa ja synnyttänyt pojan. Hän oli jäänyt leskeksi miehensä ja poikansa hukuttua eräänä juhannuksena Aurejärveen.

Loput Johan Efraimin lapset olivat tästä toisesta avioliitosta:

1. **Johan Wilhelm Johanninpoika Luomalahti** (sitemmin Wigelius)

* 30.05.1871 Parkano, Kihniö, Luomalahti ☿ 03.03.1950 Nokia

2. **Pauli Johanninpoika Luomalahti** (meni vävyksi Parkanon Alaskylän Keskiseen ja otti sukunimen Keskinen käyttöönsä)

* 16.12.1873 Kuru, Aurejärvi ☿ 01.06.1957 Parkano, Alaskylä

vihittiin 20.06.1899 Parkano **Aleksandra Joosefintytär Keskinen** kanssa, * 07.08.1872, Parkano

3. **Emma Eufrosyne Johannintytär Luomalahti** (käytti sitemmin sukunimeä Nieminen)

* 01.04.1876 Kuru, Aurejärvi ☿ 31.03.1959 Helsinki

Emma Eufrosyne ei mennyt koskaan naimisiin. Hän asui Helsingissä, missä omisti ravintolan. Nuorempana Emma Eufrosyne ”seikkaili”- kuten hän itse kertoi - Venäjällä, mutta pääsi pakenemaan sieltä ennen vallankumousta.

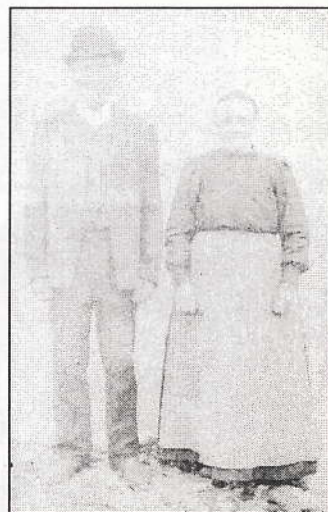
4. **Viktorina Melinda** (nimi matkittu silloisesta Venäjän hovista, käytti nimeä Iida) **Johannintytär Luomalahti** * 31.12.1878 Kuru, Aurejärvi ☿ 06.06.1909 Parkano, Alaskylä.

vihittiin 30.12.1906 **Aleksi Aataminpoika Kulmalan** kanssa, * 08.09.1877, Parkano.

Viktoria Melindalle ja Aleksii Aataminpojalle syntyi tytär ja poika. Koko perhe kuoli keuhkotautiin ja suku sammui tästä sukuhaarasta.

Johan Efraim Luomalahti, vaikka oli vanhin lapsi, ei perinyt kotoaan mitään. Hänet heitettiin kylmästi ulos kotitaltaan, ilmeisesti isäpuolensa toimesta. Ongelmia saattoi aiheuttaa myös

se, että isäpuoli oli hänen toisen vaimonsa eno. Johan Efraim Iisakinpoika Luomalahti asui toisen vaimonsa suvun luona Kurussa. Myöhemmin perhe asui lyhyitä aikoja Luomalahdessa, minkä isäntä Johan Efraimista piti tulla. Hän oli lopun ikäänsä katkera mies jäätyään ilman perintöä.

Johan Efraim Luomalahti 3. vaimonsa Maria Sofian kanssa n. v. 1900.

3. avioliitto: vihittiin 29.12.1884 Parkano

vaimo:

Maria Sofia Kulmala

• 19.03.1840

Vaimonsa kuoltua Johan Efraim meni avioliittoon 4. kerran: vihittiin 19.09.1919

vaimo:

Kaisa Leenantytär Kersu

* 13.12.1849 Ilmajoki

† 26.07.1921 Peräseinäjoki

Neljännän vaimonsa kuoltua lapset hakivat Johan Efraimin pois Peräseinäjoelta. Vanhemmat ihmiset muistavat hänen olleen oikea työmyyrä, mutta lapsilleen hän oli ankara.

Johan Efraim Iisakinpoika Luomalahden vanhin poika, isoisäni:

Johan Wilhelm Johaninpoika Luomalahti (sittemmin Wigelius)

* 30.05.1871 Parkano, Kihniö, Luomalahden tila † 03.03.1950 Nokia

Johan Wilhelm joutui asepalvelukseen Lappeenrannan rakuunarykmenttiin. Rakuunarykmentin kirjurilta hän sai sotilassukunimen **Wigelius**.

Taata, kuten me häntä nimitimme, joutui suorittamaan Kri-

millä kolmivuotista palvelustaan, jonka alku suoritettiin kuitenkin Lappeenrannassa. Johan Wilhelm sai sotilaspalveluksensa suoritettua 1894. Sota-arkiston papereiden mukaan rakuuna Wigelius suoritti palveluksensa

jokaisen arvostelukohdan mukaan oivallisesti.

Vihittiin 05.12.1897 Ikaalinen vaimo:

Alfonsiina (käytti nimeä Siina) Taavetintytär Kujansuu

• 28.11.1872 Ikaalinen Kiialankylä

† 03.05.1935 Pohjois-Pirkkala (nyk. Nokia)

Mummoni, Siinan, kerrotaan olleen kansanparantaja. Hän hoiti sairaita kasveista valmistamallaan lääkkeillä.

Johan Wilhelm ja Siina perheineen muuttivat asumaan Siu-roon. Vaaristani tuli rautatieliäinen Siuron asemalle.

Heille syntyi seitsemän lasta, joista kolme kuoli nuorina. Oma

isäni oli nuorin eloon jäänyt lapsi. Kun itse synnyin, taata oli jo vanha, mutta vieläkin ahkera. Hän oli mm. ahkera kalassa kävijä ja kovasti innostunut puutarhahoidosta. Kuolemaansa asti, heidän asuessaan jo Noki-alla, piti hän puutarhansa erinomaisessa kunnossa. Vaari kasvatti laajoilla kasvimaillaan to-

maatteja, mansikoita, viinimarjoja, juureksia, omenoita yms., erityisesti hän viljeli joriineita (nyk. nimi daalia).

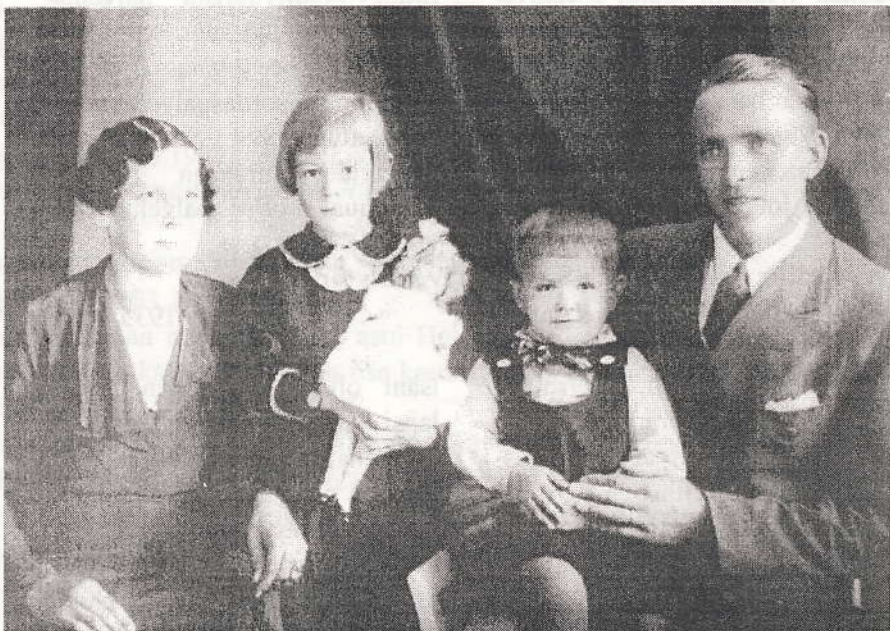
Koska taata oli erittäin lapsirakas, saivat lapset saivat käydä kantelemassa oman isänsä komenteluista.

*Johan Wilhelm Wigelius sylissä
Kirsti Vimpäri (os. Wigelius) 2 v.*

Vaarini luona syötiin kesällä aina ulkona, hänen kasvattamassaan syreenimajassa. Vaarini olikin ainoa elossa ollut isovanhempani, sillä olen taatan nuorimmaisesta lapsen vanhin lapsi. Taatan sain tuntea 12 vuotta. Tällä hetkellä meitä taatan lasten lapsia on elossa yhdeksän, kaksi on jo kuollut. ➤

Kirjoittajan sedän, Erik (Erkki) Wigeliuksen perhe. Vaimo Saima os. Helenius ja lapset Kerttu Lindell os. Wigelius ja Jalo.

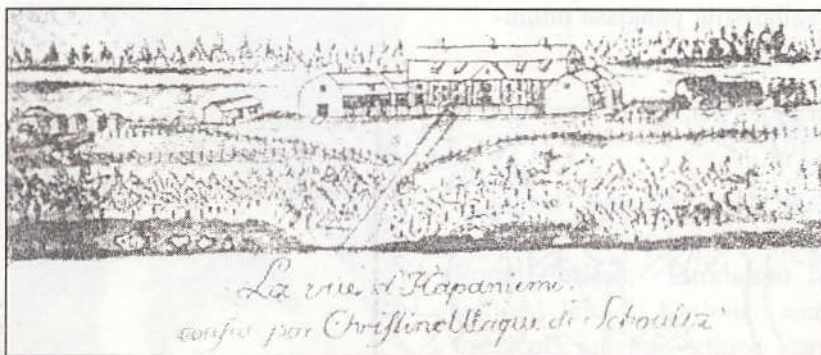
Vuonna 1891 Luomalahden tilan osti sukuun kuuluva **Samuel Johanninpoika Kivistö**, * 14.01.1858. Hänen isoäitinsä oli Luomalahden tytär. Samuel Kivistön jälkeen tilan pitoa jatkoi hänen poikansa

Vilho Samuelinpoika Luomalahti ja hänen jälkeensä **Matti Vilhonpoika Luomalahti**. Sama suku on asunut tilalla vuodesta 1810, jolloin Matti Heikinpoika Falck Luomalahti sen osti.

Lähteet:
Parkanon ja Kihniön kirja
Parkanon seurakunnan vaiheita
Ikaalisten ja Parkanon mikrofilmit
Kansanperinteen laitoksen
(Tampere) äänitteet
Suomalaisen kirjallisuuden seuran
äänitteet

Savolaisista hevosista ja eritoten Tirkkosten hevosista

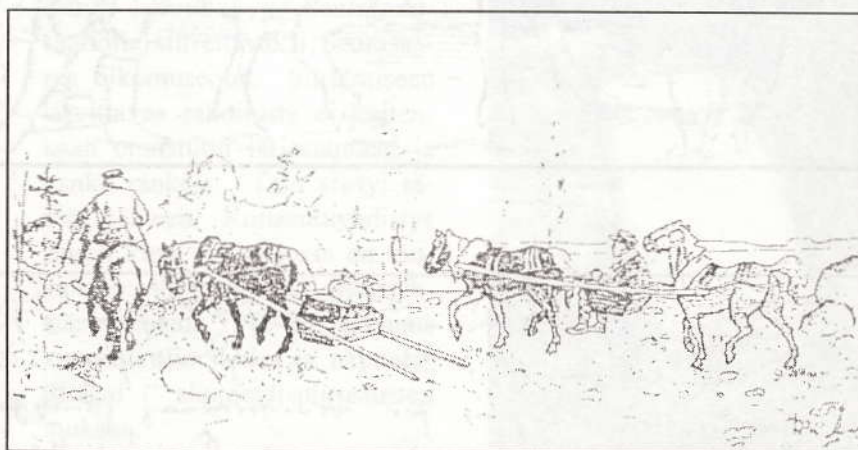
Kun Yrjö Maunu Sprengt-

porten ensi kertaa Vuonna 1775 tarkasti savolaisia sotajoukkojaan Rantasalmen nummella, kypsyi hänessä ajatus panna kuntoon tammala varustaakseen rakuunansa kolvollisilla ratsuilla.

Suomalaista hevosrotua sellaisenaan pidettiin liian heikokorakenteisena. Sprengtporten rakasti ravakoita toimia. Vanhana ratsu-upseerina kävi hän ensin käsiksi omaan aselajiinsa. Jo samana vuonna oli tammala päätetty asia.

Haapaniemen tammala on täyttänyt suuren kulttuuritehtävän Savossa. Se on neuvonut talollisia, joitten riveistä rakuunat otettiin, harjoittamaan järkipäristä hevoshoidoa. Ei ole siis mikään satunnaisuus, että Savon ja Karjalan hevoset

Haapaniemi

Yllä oleva purilaiden kuva on Karjalasta, mutta se voisi olla myös Savosta.

ovat olleet maamme parhaita kilpajuoksijoita, vieläpä lähennelleet käsitettä "loistohevo-

Haapaniemen sotakoulun perustamislupa annettiin heinäkuun 23 päivänä 1779 Koulun tarina päätty syyskuun 27 päivänä 1818 tulipaloon. Hevoset oli myyty huuto-kaupalla. Kadettikoulu siirrettiin vuonna 1819 Haminaan.

Tiet olivat sellaisessa kunnossa, ettei niitä tahtonut kärryillä päästä. Mitä ovat kyytikärryt? Topelius kysyy 1870-luvulla. "Kalu, jossa Huhmaren tamppumyllyn ja hullun hevosen (Velocipedin) avut ovat yhdistyneet. Eikä talviaikaan kie-

vareissa ollut muita kuin tavallisia, niin sanottuja kirkkorekiä".

Kievariksi sopivaisuuden edellytyksinä olivat lähinnä kohtalaiset heinämaat, talon sijainti lähellä maantietä, kaksi asumapirttiä ja kolme hevosta. Tällaiset kohtalaiset ehdot täytti Tirkkosten perintätalo Leppävirran kirkonkylässä vuonna

1766. Päiväkirja 26.3.1766 maaherra Ramsay oli matkalla Leppävirralta Kuopioon ja isäntä Antti Tirkkonen kyyti-miehenä. Harvinaista, että talonpojasta oli matkaseuraa ja kyytiin hän oli tyytyväinen. Leppävirran Niinimäessä oli Hålli vuonna 1784 Nils Tirkkosen talossa. Kaavin kirkonkylässä oli kestikievari vuonna 1790 Klemet Tirkkosen talossa. Paavo Tirkkosen, joka 4.12.1969 täytti 95 vuotta Säyneisten Aittomäessä, tuoreessa muistissa on vielä hänen isänsä iso talo Tirkkola, missä pidettiin kievaria.

Kievaritouhuissa Paavo joutui tekemisiin paljon hevosten kanssa. Hänen isänsä kasvatti hevosia ja niitä myytiin mm. Kuopion markkinoilla.

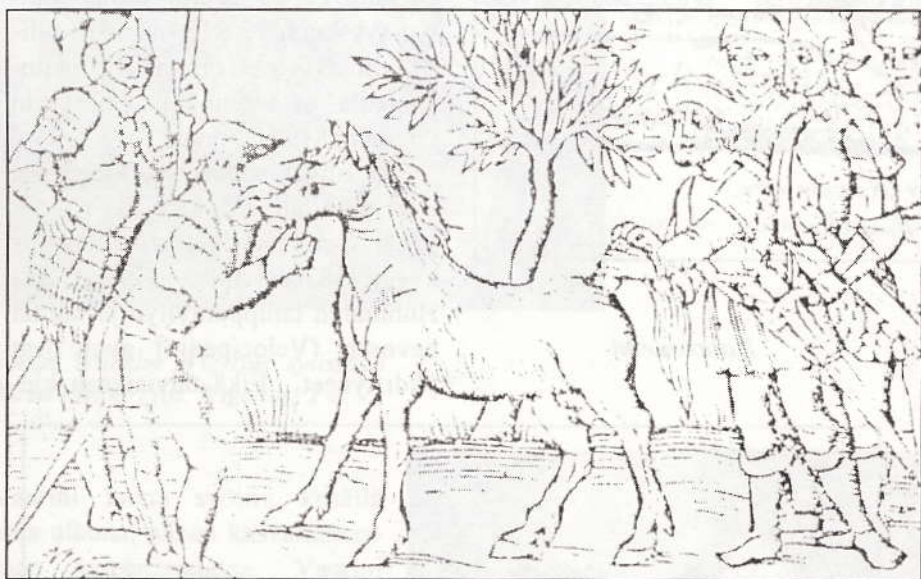
Markkinoilla käynnit jäivät Paavon huoleksi. Näin sen takia, että poikaset olivat näpäkämpiä kaupanteossa. Markkinoille mentiin vaikei kunnon teitäkään siihen aikaan ollut ja takaisin tultiin rahat taskussa. Hevosia kävivät ostamassa myös ulkolaiset. Heidän kanssaan kauppa kävi kielivaikeuksista huolimatta hyvin ja ulkomaan raha vaihdettiin pankissa tutum-

piin rahoihin. Nykyajan markkinoilta puuttuu hevoset.

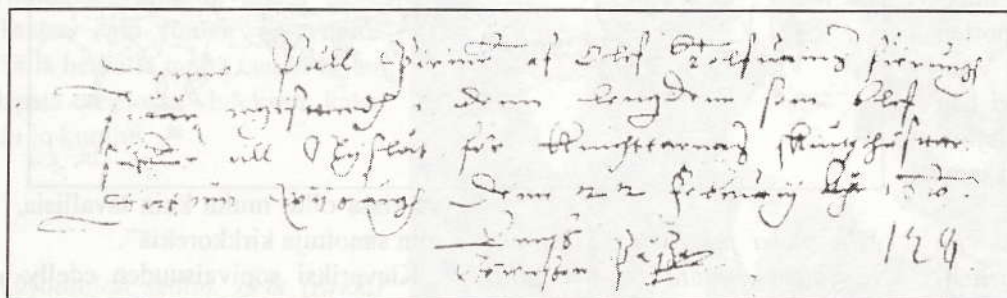
Mv. Otto Tirkkonen täytti 90 vuotta 17.4.1978 Heinävedellä ja oli kasvattanut kilpahevosia.

Mv. Eemil Tirkkonen täytti 19.10.1972 70 vuotta Heinävedellä ja mainitsee tallipolun Ohdakkeiseksi monen vuoden kokemukseltaan. Hevosharjoittelijoita on Tirkkosen tilalla ollut ympäri Suomea. Ratsastuskoulussa on kolme lämminveristä ja yksi kylmäverinen hevonen.

"Savossa vaikuttavat hevosperinteet" toteaa isäntä.

Hevosotto. Olaus Magnuksen Pohjoismaisten kansojen historiasta

Paavo Pirisen 1610 Lauri Yrjänänpolka Posalta saama todistus kyytihevosen ottamisesta sotaväen tarpeisiin. (KA 6746:128)

MUINAISJÄÄNTEITÄ JA MODERNIA ARKKITEHTUURIA

Sukututkimusseura retkeili Eurassa ja Eurajoella

Tällä kertaa suuntasimme matkamme Ala-Satakuntaan Euraan ja Eurajoelle. Näissä kunnissa historia on erityisen rikasta ja valtakunnallisestiikin merkittävää. Matkamme painottui esihistoriaan ja suurlukututkimuksen elämään.

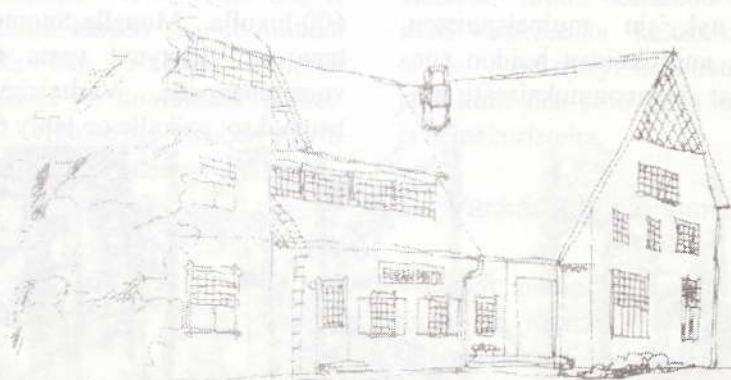

Kalevalakorun

Museovirasto

Eurassa esihistoria on aivan käsinkosketeltavissa

Aloitimme retkemme tutustumalla Euraan, Ala-Satakunnan teollisuuden ja kulttuurin keskukseen, josta huokuu menneisyyden eksotiikkaa. Paikkakunta on yksi Suomen rautakautisista keskusalueista. Eurassa sijaitsee useita maamme merkittävimpiä arkeologisia tutkimuskohteita. Varsinkin rautakauden loppupuoli, 900-1000 j.Kr. on ollut Eurassa loiston aikaa. Tuskin mistään muusta kunnasta Suomessa tunnetaan yhtä paljon muinaisjäänteitä kuin Eurasta.

Euran pirtti

Aluksi joimme kahvit aivan kunnan keskustassa sijaitsevassa Euran Pirtissä. Euralaisen taiteilijan, Jalmari Karhulan suunnittelema jugend-tyylinen Euran Pirtti on yksi Suomen vanhimpia nuorisoseurantaloja. Tämä vuonna 1908 käyttöön otettu suurikokoinen seurojentalo ehdittiin luovuttaa jo Seurasäätiölle siirrettäväksi Seurasäären ulkomuseoon. Siirtämiseen tarvittavaa rahoitusta ei kuitenkaan onnistuttu järjestämään ja hanke raukesi. Talo siirtyi tämän jälkeen Kotiseutuyhdistys Euran Pirtti ry:lle, jossa on mukana useita euralaisia yhdistyksiä. Vuosina 1983-84 rakennus kunnostettiin juhla- ja näyttelytiloiksi alkuperäispiirustusten mukaan.

Tämän jälkeen jatkoimme tutustumistamme paikallisen oppaan, Antti Pirttimäen johdolla muinaistekstiiliverstaseen. Saimme tutustua muinaiseen kankaankudontaan, sekä lankojen kehräämiseen vanhoilla menetelmillä. Nykyinen tietämys muinaispuvuista rakentuu

useiden vuosikymmenten työhön.

Kaivauksissa löydetyn viikinkiaikaisen naisen juhlapuvun mukaan on tehty Euran muinaispuku. Esihistorialliselta ajalta ei tunneta kirjallisia lähteitä. Kaikki kyseistä aikakautta koskeva tieto perustuu kaivauksista

saatuun tietoon. Arkeologien työn hitautta kuvanee hyvin pukututkimuksiin käytetty aika.

Kävimme katsomassa myös Luistarin muinaispuistoa. Luistarin alue on Suomen perusteellisimmin tutkittu rautakautinen hautausmaa. Alueelta on tutkittu yli 1300 hautaa. Alue muodostaa nykyisin muinaispuiston, jonka nurmikoiden hoidon suorittavat luonnonmukaisesti lampaat.

Retkeläisiä Käräjämäessä.

Vanhimmat Euran löydöistä ajoittuvat kivikauteen, vuoden 5000 e.Kr. vaiheille, jolloin nykyinen Eura oli vielä tiheää saaristoa. Alue tarjosi ensimmäisille asukkaille runsaasti hyviä pyyntipaikkoja. Yksi Suomen kaikkein tunnetuimpia muinaisjäännöksiä on Euran Käräjämäki. Se on toiminut varhaisempina aikoina hautausmaana ja myöhemmin mäen keskellä olevat hautaa ympäröivät 12 kiveä ovat toimineet lautamiesten istuinina muinaisissa oikeuden istunnoissa. Kivet mainitaan ensimmäisen kerran historiallisissa lähteissä jo Olaus Magnuksen Charta Marinassa vuonna 1539.

Ryhmämme huomiota kiinnittivät erityisesti mäenrinteessä olevat kymmenet hautakuopat. Nämä ovat syntyneet haudoissa olleiden arkkujen mädännyttyä ja päällä olleiden kivien romahdettua haudan pohjalle. Toisin kuin muualla Suomessa Eurassa oli vallalla ruumishautaus jo 600-luvulla. Muualla Suomessa tapa on yleistynyt vasta tällä vuosituhatvuhannella. Varhaisimmat hautaukset paikalle on tehty 600-

700-luvuilla. Viimeiset noin vuoden 1050 vaiheilla.

Historia ja nykypäivä kohtaavat Kauttuan ruukinpuistossa

Satakunnan ruukeista vanhin sijaitsee Euran Kauttualla Eura-joen rannalla. Jo 1600-luvulla perustetun entisen rautaruukin vanha päärakennus palvelee nykyisin kartanohotelli Kauttuan klubina. Tehtaan johtajan entisessä asuinrakennuksessa, Villa Ahlströmissä toimii Pyhäjärvi-Instituutti, elintarviketeollinen täydennyskoulutus- ja tutkimusyksikkö.

Ruukinalue edustaa samalla sekä Euran seudun teollisuuden

historiaa että nykypäivää. 1600-luvulla alkanut raudan jalostus on vaihtunut paperiteollisuuteen. Nykyisin alueella toimii paperitehdas ja pakkaustarviketehdas.

Ruukkimiljöön läpi kulkevan Sepäntien varrella näimme useita punaiseksi maalattuja entisiä vasaraseppien taloja jotka ovat edelleen käytössä. Alueella on myös arkkitehtoonisesti mielenkiintoinen, Alvar Aallon suunnittelema terrassitalo.

Unelma, josta tuli totta

Tehtyämme kierroksen Euran keskustassa siirryimme paikallisen keräilijän kotiin. Erkki A. Nurmisen jo pikkupoikana alkanut keräilyharrastus on nykyisin nähtävissä hänen kodissaan, sekä sen pihapiiriin siirretyissä vanhoissa rakennuksissa. Alueella nykyisin kaikkiaan kahdeksan erilaista vanhaa rakennusta.

Yksi alueen helmistä on aito savusauna. Lisäksi museon pihalueella on rautakautisia hautoja. Valtakuntansa keräilijä on nimennyt Suontaustan Museoksi.

Nurmisen kodissa kohtaavat menneisyys ja nykyisyys. Niinpä mekin saimme nauttia hyvästä ruuasta uudenaikaisessa hirsitalossa vanhojen esineiden ympäröimänä.

Huomiota kiinnitti persoonallinen kokoelma, jota ei oltu koottu välttämättä suurella rahalla, vaan tyyliä ja mielikuvitusta apuna käyttäen.

Ja kuten kaikilla keräilijöillä Erkki A. Nurmiselläkin on jokin erityinen kiinnostuksen kohde. Oman mainintansa ansaitsee hänen huomattavan suuri lasis-

ten suolakuppien kokoelmansa, joita on kertynyt ulkomailta saakka.

Suomen sähköisin kunta

Eurasta matka jatkui Eurajoella Suomen sähköisimmäksi kunnaksi nimitetylle paikkakunnalle. Sähköiseksi Eurajoen tekee siellä sijaitseva Olkiluodon ydinvoimala. Voimala tuottaa noin 17 prosenttia Suomessa tarvittavasta sähköenergiasta.

Kartanon päärakennusta.

Eurajoella meitä oli vastassa reipas huumoria ja murretta viljellyt oppaamme Pirjo Jaakkola. Hänen johdollaan suunnistimme ensiksi Vuojoen kartanoon, joka on näytelty keskeistä osaa seudun historiassa. Kävellessämme kartanon puistossa sijaitsevaa kuusikujaa, joka ei oikeastaan alkanut mistään, eikä päätynyt mihinkään, mieliimme nousi monia kysymyksiä. Kuja olikin istutettu vain huvin vuoksi herrasväen kävelyretkiä varten. 1800-luvun alussa herrasväen elämään kuuluivatkin yleisesti promenadit eli eräänlaiset kävelyretket puistoissa, teillä ja metsissä. Puukujalla, suurten kuusten katveessa, melkein aistimme kartanonherrojen käyskentelevän

siellä oppaan kertomilla kosio-
retkillä.

Rahvaalla ei ollut ennen asiaa kartanon pihapiiriin tai päärakennukseen. Herrasväestä vain isäntä oli tekemisissä alaistensa kanssa. Vuojoen isännät olivat myös tunnettuja kovista vaatimuksistaan. Kun kyntömies ei härkensä kanssa saanut muuten levätä hän pysähtyi keskellä peltoa ja jäi huojumaan paikalleen. Kauempaa katsoen näytti kuin hän olisi edelleen askelta-

nut kaukana näkyvää pellonla-
taa kohti.

Nykyisen komean kartanon päärakennuksen on suunnitellut Carl Ludvig Engel ja sen on rakennuttanut vuonna 1836 Lars Magnus Björkenheim. Tämä 17 metriä korkea ja 31 metriä pitkä kartanon linnamainen päärakennus poikkesi valmistuessaan huomattavasti ympäröivän alueen muista taloista. Vielä tänäkin päivänä rakennus on vaikuttava.

Ryhmämme jäsenet ihastelivat pitkään tätä nykyisin kunnalliskotina toimivaa empirelinnaa. Totesipa joku paikkaan ihastuneena, muuttavansa kirjansa Eurajoelle, sitten kun tulee aika

mennä kunnalliskotiin. Parvekkeen sijainti talon pohjoispuolella herätti ihmetystä. Selitys löytyi rakennusajankohdan muotivirtauksista, jonka mukaan naisväki oli kauniimpaa, jos he eivät olleet päivettyneitä. Ulkoiset puitteet olivat edelleen mykistävät, mutta kartanon entisestä loisteliaasta kalustuksesta ei ole enää nykyisin muuta jäljellä kuin yksi peili, sekä uuneja ja seinäkoristeita.

Värikäs kartanonherra

Vuojoen kartanonherroista kuuluisin on Kustaa II:n Aadolfin sotamarsalkka Åke Tott (1589-1640). Hänet tunnetaan myös lisänimellä "Lumiaura".

Åke Tott oli värikäs persoona, josta on jäänyt jälkipolville elämään useita tarinoita. Häntä on sanottu oman arvonsa tuntevaksi, sairaaksi ja julkijumalattomaksi mieheksi, jonka Turun tuomiokirkkoa kohti kulkeneessa hautajaissaatossakin kerrotaan istuneen pirun hevosen aisalla. Ehkä suurten maaomaisuuksien haltijana ja tunnettuna sotapäällikkönä hän ei katsonut tarpeelliseksi nöyristellä paikallisen pappiston edessä. Kertomukset pirusta hautajaissaatossa viittaavat vihattuun ja kovaotteiseen kartanonherraan.

Sotamarsalkka Tott yritti tarinoiden mukaan näyttää valtaansa ajamalla suoraan hevosella kirkkoon sisälle kesken jumalanpalveluksen. Toisinaan hänen kerrotaan täyttäneen Irjanteen kirkon heinillä, kun Vuojoen kartanon ladot eivät riittäneet tähän tarkoitukseen. Käytettyään kirkkoa heinälatona hänen kerrotaan saaneen niin suuren verensyöksyn, että se ei lakannut, ennen kuin verinen saavi oli viety kirkkoon. Hänen

kuollessaan niinsanotun verikiven viereen Eurajoen nykyisessä keskustassa kerrotaan tuolloinkin hänestä tuleen monta ämpäriä verta.

Vanhaa ja uutta

Seuraavan kohteemme, Irjanteen kirkon, sekä kirkon vieressä sijaitsevien kotiseutumuseon ja maatalousmuseon kokoelmiin tutustuminen veisi hyvinkin koko päivän, siksi laajat ne ovat. Esineistöä löytyy aina traktoreista aseisiin saakka. Perinteisen tavan mukaan kotiseutumuseo toimii vanhassa viljamakasiinissa. Eurajoella on poikkeuksena moniin muihin kotiseutumuseoihin kerätty myös isompia esineitä ja näitä höyrykoneita, puimakoneita ja traktoreita varten on rakennettu aivan oma rakennuksensa. Oppainamme museoissa toimivat paikalliset kotiseutumiehet, jotka tunsivat museoiden esineiden tarinat kuin omat taskunsa. Esitteiden mukaan museoiden vieressä sijaitseva Irjanteen viihtyisä pieni kirkko on koko Satakunnan vanhin puinen kirkkorakennus.

Retkemme päätteeksi joimme kahvit Eurajoen kunnantalolla ja tutustuimme samalla tähän Arkkitehtuuritoimisto Erkki Ruusun suunnittelemaan vuonna 1989 valmistuneeseen rakennukseen. H-kirjaimen muotoinen kunnanvirasto tuli maksamaan kaikkiaan noin 28 miljoonaa markkaa ja se on Eurajoen kunnan historian suurin rakennushanke. Rakennuksen erikoisuutena on aulassa kaikkien kolmen kerroksen läpi ulottuva suihkulähde.

Eurajoki vaikutti vireältä kunnalta. Sijainti meren rannalla on ollut sille monella tavalla edullinen. Se on tuonut kuntaan ai-

kojen kuluessa keskiaikaisen linnan, aatelisten läänitysherrat ja viimeksi ydinvoimalat.

Irjanteen kirkko.

Irjanteen kotiseutumuseo.